

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Azra Beganović

Intergeneracijski vzorci nasilja

Diplomsko delo

Ljubljana, 2021

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Azra Beganović

Intergeneracijski vzorci nasilja

Diplomsko delo

Študijski program: Socialno delo

Mentor: doc. dr. Srečo Dragoš

Ljubljana, 2021

Zahvala

Najprej bi se želela zahvaliti mentorju doc. dr. Sreču Dragošu za vso pomoč, svetovanje in odzivnost v času pisanja diplomskega dela.

Hvala mami, ki je bila moja največja podpora v času študija in je verjela vame tudi takrat, ko sama nisem.

Najlepša hvala mojim najbližjim, ki so me podpirali in motivirali tekom študija.

Velika zahvala gre vsem, ki so bili pripravljeni sodelovati kot intervjувanci in z mano podeliti svoje zgodbe.

Hvala vam.

Intergeneracijski vzorci nasilja

Povzetek diplomskega dela:

V diplomskem delu bom ugotavljala, kako je izkušnja nasilja v primarni družini povezana s pogledom na nasilje v odrasli dobi in kako se prenašajo vzorci nasilja iz generacije v generacijo zaradi opazovanja ali doživljanja nasilja kot žrtev. Ideja za temo se je pojavila po branju biografij in avtobiografij oseb, ki so preživele izkušnje nasilja. Človek se danes srečuje z nasiljem na vseh področjih svojega življenja, še posebej pa se z nasiljem srečujejo socialni delavci, ki so usmerjeni v delo z ljudmi. Pri svojem delu se socialni delavci srečujejo s številnimi primeri nasilja in posledicami, ki jih je nasilje pustilo na posamezniku ali njegovi družini. Ni pomembno, v kateri obliki se nasilje pojavi, lahko je fizično, psihično, spolno, ekonomsko, vsako nasilje prinaša bolečine in hude posledice za posameznika, ki je imel izkušnjo z njim. Nasilje se odraža v vsaki sferi človekovega življenja, tudi v najbolj zasebni sferi, v družini. Nasilje v družini se pojavlja v vseh družbenih slojih, ne glede na starost, spol, etično ali versko pripadnost, izobrazbo ali druge okoliščine. Socialni delavci se redno srečujejo z osebami, ki so doživele nasilje, pa tudi z osebami, ki nasilje izvajajo. V prvem delu diplomskega dela bom najprej opisala tematiko nasilja, vrste nasilja in psihološki profil nasilneža, družino, nasilje v družini in njegove posledice. Omenila bom tudi kriminalistične teorije nasilja in podrobneje opisala teorijo socialnega učenja. Naslednje poglavje bo govorilo o formiranju identitete in vzgoji ter o agresivnosti in teoriji navezanosti. Sledili bosta poglavji o intergeneracijskem prenosu nasilja in poglavji o travmi ter socialnem delu z družinami z izkušnjami nasilja. V drugem delu se bom posvetila predstavitvi kvalitativne raziskave, v kateri sem raziskovala prenos nasilja iz generacije v generacijo kot žrtev ali kot opazovalec in določene dejavnike, ki so ta prenos preprečili ali pospešili. Nazadnje bom predstavila ugotovitve raziskave v tabeli rezultatov in jih v razpravi povezala s prebrano teorijo in podatki, ki sem jih dobila v raziskavi. Na koncu bom napisala sklep z ugotovitvami raziskave. O nasilju se danes govori vse več, tako v družbi kot tudi v strokah, ki pomagajo ljudem. K delu z ljudmi z izkušnjo nasilja moramo pristopati brez predsodkov in obsojanja, pomembno je etiološko razumevanje vzrokov izvajanja nasilja ali trpljenja, zato želim v diplomskem delu poiskati odgovore, ki bi lahko prispevali k boljšemu razumevanju problematike nasilja pri osebah, ki so bile v svojem otroštvu deležne nasilja.

Ključne besede: nasilje, družine, medgeneracijski prenos nasilja, vzorci, socialno delo z družino.

Intergenerational patterns of violence

Graduation Thesis Abstract:

In my thesis, I will explore how the experience of violence in the primary family is related to the view of violence in adulthood and how patterns of violence are transmitted from one generation to the next as a result of observing or experiencing violence as a victim. The idea for the topic emerged after reading biographies and autobiographies of survivors of violence. Today, people are confronted with violence in all areas of their lives, but especially social workers, who are oriented towards working with people, are confronted with violence. In their work, social workers are confronted with many cases of violence and the effects that violence has had on the individual or his or her family. No matter what form the violence takes, it can be physical, psychological, sexual, economic, any form of violence brings pain and severe consequences for the individual who has experienced it. Violence is present in every sphere of human life, including the most private sphere, the family. Domestic violence occurs in all social strata, regardless of age, gender, ethnic or religious affiliation, education or other circumstances. Social workers regularly meet with people who have experienced violence, as well as with those who perpetrate it. In the first part of my thesis I will first describe the topic of violence, the types of violence and the psychological profile of the perpetrator, the family, domestic violence and its consequences. I will also mention the criminological theories of violence and describe in more detail the social learning theory. The next chapter will deal with identity formation and education, as well as aggression and attachment theory. This will be followed by chapters on the intergenerational transmission of violence and chapters on trauma and social work with families with experiences of violence. In the second part, I will present a qualitative research study in which I explored the intergenerational transmission of violence, either as a victim or as an observer, and the specific factors that prevented or accelerated this transmission. Finally, I will present the findings of the research in a table of results and relate them in the discussion to the theory I have read and the data I have obtained in the research. Finally, I will write a conclusion with the findings of the research. Violence is being talked about more and more today, both in society and in the professions that help people. We need to approach our work with people who have experienced violence without prejudice and judgement, and it is important to have an aetiological understanding of the causes of violence or suffering, so in my thesis I want to find answers that could contribute to a better understanding of the problem of violence in people who have experienced violence in their childhood.

Keywords: violence, families, intergenerational transmission of violence, patterns, social work with families.

Vsebina

1.	Pregled problematike.....	1
1.1.	Nasilje	1
1.1.1.	Vrste nasilja.....	2
1.1.2.	Strategije preživetja v nasilnem odnosu.....	2
1.1.3.	Psihološki profil nasilneža	3
1.2.	Družina.....	4
1.2.1.	Nasilje v družini	5
1.2.2.	Posledice družinskega nasilja nad otroki	6
1.3.	Teorije nasilja v družini	8
1.3.1.	Teorija socialnega učenja.....	9
1.4.	Formiranje identitete	10
1.4.1.	Agresivnost	11
1.4.2.	Teorija navezanosti	12
1.5.	Kulturološki in religijski pogled na nasilje	13
1.6.	Intergeneracijski prenos nasilja.....	14
1.7.	Travma	16
1.8.	Socialno delo z družino z izkušnjo nasilja	17
2.	Opis problema	19
3.	Metodologija.....	20
3.1.	Vrsta raziskave	20
3.2.	Teme raziskovanja	20
3.3.	Merski instrument	20
3.4.	Opredelitev enote raziskovanja, populacija, vzorec.....	20
3.5.	Zbiranje podatkov	21
3.6.	Obdelava in analiza podatkov	21
4.	Rezultati.....	22
4.1.	Rezultati prikazani v tabeli	22
5.	Razprava.....	34
6.	Sklepi.....	38
7.	Uporabljena literatura	40
8.	Priloge.....	43
8.1.	Smernice za intervju.....	43
8.3.	Primer odprtega kodiranja.....	44
8.4.	Primer osnega kodiranja.....	50
8.5.	Intervjuji označeni z izjavami	54

Kazalo preglednic

Preglednica 1: Tabela rezultatov	22
--	----

1. Pregled problematike

1.1. Nasilje

Zakon o preprečevanju nasilja (2008) definira nasilje kot vsako uporabo fizičnega, spolnega, psihičnega ali ekonomskega nasilja enega družinskega člana proti drugemu družinskemu članu oziroma zanemarjanje ali zalezovanje žrtve ne glede na starost, spol ali katero koli drugo osebno okoliščino žrtve ali povzročitelja nasilja in telesno kaznovanje otrok.

Nasilje je najmočnejša oblika neverbalne komunikacije. Nasilje poteka v ovirani komunikaciji in interakciji med nasilnežem in žrtvijo. Žrtev je pogosto v nekakšni obliki povezanosti z nasilnežem, po navadi je to socialna, kulturološka ali emocionalna povezava (Bezenšek-Lalič, 2009).

Definicija nasilja je nekaj spremenljivega, nestatičnega in nestalnega in odgovor na to, kaj je nasilje, je odvisen od številnih socialnih situacij in okoliščin. Nasilje je socialni fenomen, zato mora ostati definicija nasilja spremenljiva tako, kot so spreminjajoča socialna razmerja in interpretacija teh razmerij. Za razumevanje nasilja je pomembno, da pogledamo vse dejavnike in spoznamo situacijo ter analiziramo kontekst, v katerem se je nasilje zgodilo (Zaviršek, 2005).

Nasilje datira od človeškega začetka dalje, ko je bilo usmerjeno v bolj zasebne sfere. Nasilje se pojavlja tudi v javnih sferah, v katerih se je začelo o nasilju govoriti na glas kot o družbenem problemu (Zaviršek, 2004, str. 4).

Razlik v odnosu do nasilja ni mogoče opaziti le med različnimi kulturami, ampak tudi znotraj enakih oziroma podobnih kultur ter med posamezniki in posameznicami v isti kulturi, ki imajo o njem različne interpretacije in predstave (Podreka, 2018).

Nekateri sociologi nasilje razlagajo kot uporabo sile, v družbeni realnosti pa se nasilje prepozna v obstoju družbenega okolja, v katerem se nasilje ali uporaba sile nad drugim doživlja kot nekaj sprejemljivega, zaželenega in legitimnega v družbenem delovanju (Matić in Matić, 2014).

Pri definiranju nasilnega dejanja je treba upoštevati, da je konflikt vedno interpretativna aktivnost. Številne raziskave so dokazale, da si moški, ki so nasilni do žensk, interpretirajo in predstavljajo obnašanje ženske kot izzivalno, nasilno, zlorablajoče ne glede na to, kaj partnerka v resnici dela (Dobash in Dobash, 1992).

1.1.1. Vrste nasilja

Poznamo več vrst nasilja, tiste, ki se najpogosteje pojavljajo, pa so (*Zakon o preprečevanju nasilja*, 2008):

- fizično nasilje – vsaka uporaba fizične sile ali grožnja z uporabo fizične sile, ki žrtev prisili, da kaj stori ali opusti ali da kaj trpi ali ji omejuje gibanje oziroma komuniciranje in ji povzroči bolečino, strah ali ponižanje, ne glede na to, ali so nastale telesne poškodbe. Fizično nasilje je najbolj vidno nasilje. Nasilnež uporablja svojo moč in tako povzroči fizične poškodbe, včasih uporabi tudi pomagala, kot so sekira, nož ali predmeti v bližini. V fizično nasilje se štejejo klofute, brcanje, udarci,
- psihično nasilje – ravnanja in razširjanje informacij, s katerimi povzročitelj nasilja pri žrtvi povzroči strah, ponižanje, občutek manjvrednosti, ogroženosti in druge duševne stiske, tudi če so storjena z uporabo informacijsko komunikacijske tehnologije. Psihično nasilje je težko opaziti, ker ne pušča vidnih posledic na telesu. V psihično nasilje se štejejo poniževanje, nadlegovanje, verbalne zlorabe, omejevanje,
- spolno nasilje – ravnanja s spolno vsebino, v katera žrtev ne privoli, je vanje prisiljena ali zaradi svoje stopnje razvoja ne razume njihovega pomena, grožnje z uporabo spolnega nasilja, kot javna objava spolnih vsebin o žrtvi. V spolno nasilje se šteje vse nezaželeno ljubkovanje, prisila v spolni odnos, dotikanje brez želje, posilstvo,
- ekonomsko nasilje – neupravičeno nadzorovanje ali omejevanje žrtve pri razpolaganju z dohodki oziroma upravljanju s premoženjem, s katerim žrtev samostojno razpolaga oziroma upravlja, ali neupravičeno omejevanje razpolaganja oziroma upravljanja s skupnim premoženjem družinskih članov, neupravičeno neizpolnjevanje finančnih oziroma premoženjskih obveznosti do družinskega člana ali neupravičeno prelaganje finančnih oziroma premoženjskih obveznosti na družinskega člana.

Uporaba nasilja ali grožnja z nasiljem pomaga obdržati žensko na njenem mestu in ji jemlje pogum za nasprotovanje patriarhatu (Haralambos in Holborn, 1999, str. 620).

1.1.2. Strategije preživetja v nasilnem odnosu

Da bi žrtve lažje preživele nasilje, v katerem so se znašle, razvijajo strategije preživetja in s tem poskušajo preprečiti ali olajšati nasilje in vse posledice, ki jih prinese. Strategije preživetja so lahko kratkoročne ali dolgoročne in v odnosu odgovarjajo na tveganja (Urek,

2012). Strategije so vsa dejanja ali nadejanja, ki jih žrtev naredi, da bi preprečila naslednji izbruh.

3 najpomembnejše strategije preživetja, ki jih opisujejo van der Ent, Evers in Kees (2001), so:

- Izogibanje: to je strategija, ki jo žrtev pogosto razvije. Naredila bo vse, da bi preprečila nasilje. Svoje vedenje bo prilagodila tako, da bo preprečila nasilni izbruh. Strategija je sestavljena iz pomirjanja, izogibanja in prilagajanja. Vedno je pripravljena in predvideva, kako se moški počuti, kakšno je stanje, ali se bo zgodil izbruh nasilja. To početje ji vzame velik del življenja. Ta strategija zahteva veliko moči in energije.
- Separacija: v strategiji separacije ženska preseže strah pred nasilnim partnerjem, pripelje jo do tega, da razdvoji lastno samopodobo in podobo svojega partnerja. Ženska opravičuje nasilno vedenje, saj so za nasilje krivi zunanji dejavniki. Moški je vsemogočen, ko je »nasilen«, se ženska počuti majhno, prestrašeno in nemočno. Ve, da ne more zbežati pred njim. Moški ji to potrjuje. Ko »ne izvaja nasilja«, je nemočen otročiček, ki jo neznansko potrebuje. Povzročitelj ji naloži odgovornost za svoje vedenje in okoli ženske sklene krog. Ženske s separacijo preživijo telesne in duševne bolečine, postavijo se v vlogo opazovalke. Nasilje sovražijo, ampak trdijo, da partnerja ljubijo.
- Identifikacija s storilcem: tretja strategija nastane s kohezijo nasilnega partnerja. Žrtev pogum črpa iz trenutkov, ko je nasilnež dober z njo. Ženska se z vso močjo trudi, da ga ne bi spravila v slabo voljo v upanju, da je ne bo zlorabil. Zaradi strahu, jeze in zanikanja nasilja ne bo videla razlogov, zakaj bi partnerja, ki je do nje nasilen zapustila. Med procesom identifikacije se razvije sila privlačnosti, ko žrtev želi pomagati partnerju, ki jo potrebuje. Identifikacija z nasilnežem je zelo iznajdljiva strategija, vendar žensko prisili, da ostane v nasilnem odnosu.

Čez čas strategije preživetja žrtvi prinesejo nižjo samozavest in posledično močnejši občutek, da ne morejo oditi iz nasilnega odnosa.

1.1.3. Psihološki profil nasilneža

Vsak nasilnež ima svoje potrebe in svoje lastnosti. Ne moremo reči, da uglajen poslovnež ni izvajalec nasilja, tako kot tudi ne moremo reči, da je človek iz revnejše sredine nasilnež v družini. Naziva nasilnež ne moremo posploševati, saj obstajajo tvegani dejavniki, ki lahko

pripeljejo do nasilja v družini. To so izpostavljenost nasilnim dogodkom v primarni družini v otroštvu, alkohol, prepovedane substance ... Poleg izpostavljenosti so pomembne osebne lastnosti osebe, ki izvaja nasilje, njena navezanost na partnerja ali varni odnosi, njene predispozicije za ljubosumje, jezo, odvisnost od prepovedanih substanc ali najbolj pogosto od alkohola, pomanjkanje empatije in socialni in kulturološki kontekst. Storilec nasilnega dejanja je lahko vsaka oseba iz katerega koli sloja in verske skupnosti. Storilec ne nosi razpoznavnega znaka, po čemer bi ga lahko prepoznali (Waiss in Galle, 1996).

Munc (2010, str. 130–135) nam predstavi storilce nasilja, ki so uvrščeni v 5 kategorij:

- storilci, ki so ujeti v začaran krog nasilja – to so pogosto storilci, ki so v dolgoletnih odnosih. V mnogih odnosih uporabljajo nasilno vedenje, ker drugega načina ne poznajo. V tem odnosu opažamo družinsko obremenjenost z neustrezno komunikacijo in z nasilnim vedenjem,
- storilci, ki so nemočni in jezni – to so pogosto osebe z izrazito slabo samopodobo, so nezadovoljne in neizživete na mnogih življenjskih področjih. Na določenih področjih, kot je služba, so pasivni, na drugih, kot je družina, pa so agresivni,
- storilci, ki so impulzivni in slučajni – to so osebe, ki imajo pomešane modele obnašanja in se dobro znajdejo v reševanju problemov, ampak so trenutno v situaciji, iz katere ne vidijo izhoda. Sem sodijo še osebe, ki so koleričnega značaja in imajo slabše kontrolne mehanizme jeze in besa. Lahko gre tudi za drugačne impulze, ki so podprti z jemanjem alkohola,
- storilci, ki so kronični nasilneži – to so storilci, ki so izgradili identiteto nasilneža, se z njo identificirali in se v skladu z njo obnašajo ter imajo namen zastraševanja drugih. Pogosto jih srečamo v zaporu,
- storilci, ki so sadisti in psihopati – najbolj nevarna skupina za družbo in posameznike. Gre za najbolj redko skupino, za izrazito motene posameznike, ki imajo kombinacijo osebnostnih motenj (paranoično, shizotipsko, shizoidno, antisocialno, narcistično).

1.2. Družina

Družina velja za zasebno sfero človekovega življenja, dogajanje v družini je prepuščeno vlogi posameznikov, ki skupaj tvorijo družino. Dinamika v družini je odvisna od vseh članov, posebej pa družinskih članov, ki imajo neko moč. Najbolj pogosta oblika družine je nuklearna družina (Filipčič 2002).

Družina je zakonska ali zunajzakonska skupnost, njeni potomci ali predniki, kolateralni sorodniki partnerjev in otroci iz prejšnje skupnosti (Šeparović, 1988). Družina je skupina z zgodovino (Čačinovič Vogrinčič, 1998). Definicij družine je veliko, ampak družina predstavlja naš prvi stik s človeštvom in svetom. Predstavlja mesto, kjer se počutimo varno in kjer rastemo in formiramo svojo identiteto. Naši prvi učitelji so naši starši. Družinsko življenje si lahko vsak organizira po svoje. Predvsem gre za to, da družinsko življenje ni statična oblika ali način življenja, ampak se vseskozi spreminja. Ljudje danes veliko pogosteje kot kadar koli prej prehajajo iz enega načina družinskega življenja v drugo (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019). Družinsko življenje je raznovrstno, kompleksno, spremenljivo (Švab, 2001).

Za družino sta značilni predvsem visoka stopnja intimnosti in zasebnosti. Ravno ti značilnosti ločita družino od vseh drugih socialnih skupin. Družina kot sistem je prvi socialni sistem, v katerem otrok živi. S svojimi posebnostmi vpliva na osebnost otroka v vseh fazah njegovega razvoja. Starši so »pomembni drugi«, ki določajo svet, ki ga mora otrok ponotranjiti. Ker svet »pomembnih drugih«, ki ga otrok prevzame, ni eden od možnih svetov ljudi, temveč edini, se zdi, da je identifikacija avtomatična in neizogibna (Čačinovič Vogrinčič, 1998).

Ule (2003) pravi, da je družino vedno težje definirati. Razlog za to se skriva v dogodkih, ki povzročajo spreminjanje družinskih odnosov. Sem spada manjšanje pomena tradicije, kar vpliva na večjo enakopravnost družinskih članov, spremenjena razmerja moči med moškim in žensko, odnos med starši in otrokom, ki temelji na zaupanju, spremenjena stališča žensk do samih sebe ter njihova ekonomska neodvisnost, premik od zakona kot institucije k zakonu kot odnosu in posledično tudi večja svoboda in izbira (Ule, 2003, str. 50–51).

Čačinovič Vogrinčič (2008) pravi, da otrok v družini od svojih staršev potrebuje dobre izkušnje, saj skozi njih razvije občutek lastne vrednosti in pozitivno samovrednotenje (Čačinovič Vogrinčič, 2008, str. 45).

1.2.1. Nasilje v družini

Nasilje v družini dojemamo kot vsako dejanje v medsebojni interakciji in dinamiki medsebojnih odnosov, s katerim se drugi osebi naredi fizična ali psihična škoda s fizično ali psihično močjo, individualno ali kolektivno (Šeparović, 1988).

Vzroki nasilja v družini so tako v bioloških nagnjenostih človeške vrste, v človeški naravi, v agresivnih nasilnih ideologijah, v patriarhalnem dojemanju nadmoči

močnih staršev nad otroci, možem nad ženo, močnega nad slabim, mladega nad starim, močnim nad nemočnim (Šeparović, 1988).

Nasilje v družini pogosto izvira ravno iz stisk posameznika, ki so posledica omejevanja njegove zasebnosti v družini, lahko pa se nasilje kaže v različnih oblikah nadzora enega družinskega člana nad drugim (izvrševanje in vzdrževanje nadzora z uporabo fizičnega ali psihičnega nasilja) (Bezenšek-Lalič, 2009).

Nasilje v družini se pojavlja, odkar obstaja družina in družinsko življenje. Nasilje v družini je oblika nasilja v zasebni sferi in je usmerjena na vse družinske člane.

Zaviršek (2005) nasilje opredeljuje kot socialni fenomen, zaradi česar mora definicija ostati fleksibilna in spreminjajoča. Bezenšek-Lalič (2009, str. 11) dodaja, da nasilje pomeni kršenje temeljnih človekovih pravic.

Ena izmed najpomembnejših značilnosti družine je njena zasebnost, ki po eni strani posameznikom omogoča, da se umaknejo z oči javnosti in se sprostijo, obenem pa to pomeni tudi manjši družbeni nadzor nad dogajanjem znotraj družine. To ustvarja idealne pogoje za nasilno vedenje. Tako strokovnjaki kot nestrokovnjaki se večinoma strinjajo, da država v družino, razen v skrajnih primerih, ne bi smela posegati (Filipčič, 2002, str. 41–42).

Filipčič (2002) pravi, da je treba upoštevati tudi drugačen družbeni odnos do nasilja v družini v primerjavi z nasiljem, ki se ne dogaja znotraj nje. Ta je še najbolj očiten pri sprejemanju nasilja staršev nad otroki, ki se pojavlja v kontekstu vzgoje in discipliniranja (Filipčič, 2002, str. 43).

Stopnja prizadetosti posameznikov zaradi močne čustvene vključenosti v družinsko življenje je bistveno večja v družini kot izven družine (Filipčič, 2002, str. 40).

1.2.2. Posledice družinskega nasilja nad otroki

Izpostavljenost nasilju v otroštvu povečuje verjetnost nasilnega vedenja v odrasli dobi in je lahko usmerjeno na partnerje, starše ali otroke. Izpostavljenost nasilnemu vedenju različno vpliva na dekleta in fante. Dekleta se pogosteje identificirajo z vlogo žrtve, fantje pa z vlogo nasilnika (Bezenšek-Lalič, 2009, str. 26).

Otroci prikrivajo dogajanja in nasilje v družini. Bojijo se uresničevanja groženj povzročitelja nasilja, bojijo se maščevanja v družini, razpada družine in popolnega zavračanja. Ogromno moči vlagajo v preživetje. Strategije preživetja, ki jih otrok razvije, so odvisne od telesnega razvoja občutljivosti, ustvarjalnosti, intelektualnih zmožnosti. Strategije

so lahko bolj ali manj konstruktivne ali destruktivne za otrokov nadaljnji razvoj in odnos z drugimi (Killen, 2001).

Otroci, da bi se izognili kaznovanju, ugajajo odraslim in delajo vse samo zato, da ne bi razjezili staršev in jih s svojo poslušnostjo hočejo prepričati, da so dobri otroci in da si ne zaslužijo kaznovanja. Otroci poskušajo svoje nasilneže tudi animirati in jim misli preusmeriti drugam. Če je nasilje vsakodnevno, otroci že vejo, da jih bo dočakala roka nasilneža in so to že sprejeli.

Nasilje prinese kratkoročne in dolgoročne posledice, ki se pojavijo takoj po uporabi fizične moči, kažejo pa se čez celotno življenje žrtve. Kratkoročne posledice so zdravstvene, socialne, kognitivne in čustvene, včasih gre tudi za vedenjske motnje. Zdravstvene posledice so pogosto poškodbe glave, prsi, trebuha, zlomi, modrice, tudi poškodbe v možganih, kar posledično pripelje do zaostanka v intelektualnem razvoju. Kognitivne posledice se odražajo v tem, da je rast in razvoj otrok upočasnen in da imajo slabše motorične in senzibilne spretnosti. Vedenjske motnje se kažejo v tem, da so otroci poredni in delajo težave. Dolgoročne posledice, ki jih prinese dolgoročno nasilje, so kriminalno in nasilno vedenje, uporaba mamil, socialne in čustvene težave, samodestruktivno vedenje, pogosto se pojavljajo tudi anksioznost, depresija, sovraštvo (Bezenšek-Lalič, 2009, str. 29–30).

Družina, ki nudi varnost, je vzorec, po katerem otrok pridobi zaupanje v okolico in gradi odnose z ljudmi. Odnos med mamo in otrokom v kontekstu družinskih odnosov s partnerjem ali očetom kaže na povezanost in odvisnost. Izkušnje iz odnosa, ki ga je vzpostavil z zanj pomembnimi osebami v otroštvu, vplivajo na to, kako si bo kasneje v življenju ustvaril odnose z bližnjimi in kakšna bo kakovost teh odnosov. Številne raziskave so pokazale, da ima lahko pomanjkanje ali izostanek možnosti za razvoj selektivne privrženosti kasneje v življenju za posledico nastajanje različnih težav in motenj (Rutter, 1993).

Travmatični dogodki, kot so družinsko in socialno nasilje, posilstva, napadi, katastrofe, vojne, nesreče in ropi, soočajo ljudi s tako grozo in grožnjo, da lahko osebam, ki jih doživijo, začasno ali za stalno spremenijo njihovo zmogljivost za soočanje, njihove zaznave grožnje in njihov koncept o sebi (Repič, 2008, str. 51).

Vzgoja je delovanje odraslih generacij na tiste, ki še niso zrele za družbeno življenje. Njen cilj je pri otroku vzbuditi in razviti določeno število fizičnih, intelektualnih in moralnih stanj, ki jih od njega zahteva tako politična družba v celoti kakor tudi posebno okolje, v katerem mu je namenjeno bivati (Durkheim, 2009, str. 17). Pri otrokovi vzgoji sodelujejo vsi člani družine, pa tudi okolica, v kateri se otrok nahaja.

1.3. Teorije nasilja v družini

Po Filipčič (2002) lahko kriminalistične teorije o nasilju razdelimo v 3 skupine.

Individualistične teorije pojasnjujejo nasilje v družini na podlagi bioloških in pozneje pridobljenih lastnosti posameznikov. Sem spada tudi teorija o alkoholu kot vzroku nasilja. Teorija o direktni povezavi med alkoholom in nasiljem v družini izhaja iz domneve, da alkohol sprosti zavore in spremeni presojo. Alkohol namreč učinkuje na osrednje živčevje, vpliva na delovanje možganov ali na delovanje superega, omogoča torej sproščanje jeze. Alkohol naj bi slabil inhibitorne dejavnike za nasilno vedenje, zato se ta usmeritev tudi imenuje dezinhibicijska teorija,

Teorije, ki izvirajo iz socialne psihologije, so usmerjene predvsem na interakcijo med posameznikom in okoljem. To sta:

- teorija socialnega učenja, ki je najpopularnejša teorija pri razlagi nasilja v družini. Izhaja iz stališč, ki so jih oblikovali socialni psihologi in kriminologi. Svoje vedenje oblikujemo na podlagi tega, čemur smo bili izpostavljeni v otroštvu. Nasilja se torej naučimo v družini prek mehanizma modelov, po katerih ena oseba prevzame vedenje osebe, ki jo občuduje, spoštuje, ali doživlja kot avtoriteto,
- teorija izmenjave, ki izhaja iz stališča, da vse človekove interakcije vodi želja po koristi, nagradi in ogibanju neprijetnosti, kar se lahko kaže po obsojanju posameznika s strani okolja, kaznovanju in materialnih stroških.

Sociološke ali sociokulturne teorije analizirajo pomen socialnih struktur (norme vrednote, institucije, delovanje sistema) pri pojasnjevanju nasilja. Sem sodijo (Filipčič, 2002):

- teorije konflikta, ki izhajajo iz dinamike kapitalistične ekonomije. Če hoče razložiti tudi nasilje v družini, mora do določene stopnje spremeniti razlago nasilja, da bo ustrezala utripu ekonomskih sprememb družbe,
- teorija virov, ki izhaja iz stališča, da je moč odločanja v družinskih odnosih precej odvisna od količine in vrednosti virov, ki jih ima vsaka oseba. Viri so lahko materialne narave ali organizacijski (politične zveze),
- feministične teorije, ki predstavljajo nasilje kot izraz socialne moči in razlagajo nasilje v družini v smislu, da imajo moške več moči od žena, starši več od svojih otrok, odrasli več od ostarelih družinskih članov.

Ideologija ločenih sfer, ki pojmuje, da je mesto žensk doma, »je postala del sistema, ki subtilno in včasih nasilno omejuje ženske« (Haralambos in Holborn, 1999, str. 451).

V nadaljevanju bom bolj podrobno opisala teorijo socialnega učenja, ki se je izkazala kot relevantna v moji kvalitativni raziskavi.

1.3.1. Teorija socialnega učenja

Informacije o svetu dobimo tako, da opazujemo, kaj počnejo ljudje okoli nas. Pazimo, kako se starši pogovarjajo med seboj ali z nami. V določenih situacijah opazujemo vedenje najljubših televizijskih likov. Opažamo tudi posledice, bodisi pozitivne bodisi negativne, tega vedenja ali ravnanja. Naši kognitivni procesi našim opazovanjem pripišejo pomen in nam dajo informacije o tem, kako se bomo obnašali v podobnih situacijah (Bandura, Ross in Ross, 1963). Učenje je proces, v katerem komuniciramo s svetom okoli sebe in gradimo pomen in znanje kot rezultat tega, kar opazujemo in doživljamo.

Nasilja se torej naučimo v družini sami prek mehanizma modelov, po katerem ena oseba prevzame vedenje druge, ki jo občuduje, spoštuje ali doživlja kot avtoriteto. V odrasli dobi postane (prek učenja) nasilje način za odgovor na stres ali način za reševanje sporov (Filipčič, 2002).

Opazovanje nasilja v družini ali neposredno doživljanje lahko zviša toleranco za nasilje. Model odzivanja na strese in težave z uporabo nasilja ali dožemanje nasilja kot običajen način komuniciranja se na takšen način prenašata iz roda v rod (Filipčič, 2002).

Veliko raziskav je namreč našlo dokaze za potrditev hipoteze o medgeneracijskem ciklu nasilja, ki pravi, da so se nasilni starši ali starši, ki zlorablajo otroke na drugačen način, tega ravnanja naučili v svojem otroštvu, ko so bili sami priče ali žrtve nasilja in drugih zlorab v svojih lastnih družinah (Filipčič, 2002). Na podlagi izkušenj iz otroštva pa se ne naučimo samo vloge nasilneža, ampak tudi vlogo žrtve.

Po teoriji družbenega učenja je nasilje v odnosih med mladimi vedenje, ki se je sprva naučilo z opazovanjem in posnemanjem vedenja drugih ljudi v otroštvu. Teorija predvideva, da se prisilnega in negativnega medosebnega vedenja naučimo z nasilnimi interakcijami v lastni družini. Otrokov prisostvovanje nasilju v družini na primer vodi v večjo verjetnost zagrešitve nasilja v mladinskih odnosih. Transgeneracijski prenos nasilja se zgodi, ker otrok razvije toleranco do nasilja, torej sprejme agresivne oblike vedenja kot primerne za reševanje problemov in jih vnese v svoje intimne odnose. Številne empirične študije so potrdile ugotovitev, da izpostavljenost zlorabi v otroštvu povečuje tveganje za nasilje in izpostavljenost nasilju v mladostnih in intimnih odnosih v odrasli dobi (Bandura, Ross in Ross, 1963).

Po besedah Bandure, Rossa in Rossa (1963) učenje ni samodejno. Obstaja veliko korakov in nekaj zapletenih dejavnikov, ki določajo, ali se vedenja naučimo.

Tukaj so stopnje učenja v skladu s teorijo socialnega učenja:

1. **Pozor.** Ne naučimo se posnemati vsakega vedenja, ki smo mu izpostavljeni. Le nekaj izbranih dejanj drugih naredi dovolj vtisa, da postane vredno našega modeliranja. Da bi neka akcija postala del našega učenja, jo moramo najprej opaziti.
2. **Zadrževanje.** Seveda se ne spomnimo vsakega dejanja, na katerega smo pozorni. Naš spomin preprosto ni sposoben zadržati toliko informacij. Procesi, kot so simbolno kodiranje, mentalne podobe, kognitivna organizacija, simbolna vaja in motorična vaja, nam pomagajo, da si zapomnimo informacije.
3. **Razmnoževanje.** Da se bo ta korak zgodil, moramo imeti sposobnost izvajati enako dejanje ali vedenje, kot smo ga opazili. Če se na primer učite francoščino in nekdo začne zelo hitro govoriti z vami, se morda spomnite, da je z vami govorila zelo hitro v francoščini, vendar natančnih zvokov ne boste mogli takoj reproducirati. Če pa je ista oseba počasi govorila s kratkimi in preprostimi besedami in besednimi zvezami, boste morda lahko to dejanje reproducirali in bo ta faza učnega procesa zaključena.
4. **Motivacija.** Vsi ti koraki ne pomenijo ničesar, če ne boste izvesti dejanja ali vedenja. To je eno področje, na katerem se teorija socialnega učenja seka z behaviorizmom. Učenec mora čutiti, da pozitivna podkrepitev vedenja odtehta katerega koli negativnega. Ta odločitev temelji na opaznem opazovanju teh posledic pri tistih, ki jih uporabljamo kot svoje modele.

Seveda obstajajo tudi negativni motivi, ki nam dajejo razloge, da ne posnemamo določenega vedenja (Bandura, Ross in Ross, 1963):

- pretekla kazen,
- obljubljena kazen (grožnje),
- krivična kazen.

1.4. Formiranje identitete

Način, na katerega pridobivamo svojo identiteto, razloči določene izkušnje, ki se same po sebi zdijo nenavadne. Pomislimo na neprijetne občutke, ki nas včasih prevzamejo, ko se sprašujemo, ali smo to res mi, če je to naš pravi jaz. Takšni trenutki samoodtujitve razkrivajo globoko zavedanje dejstva, da je naš jaz zares zunanjega izvora. Sporočila, ki oblikujejo našo identiteto, dobivamo namreč od različnih drugih, kar neizogibno ustvarja pisano sestavljanke,

katere deli se pogosto ne prilegajo drug drugemu. Prav zato smo tako zmožni dialoga sami s sabo (Verhaeghe, 2016, str. 29).

Družba, v kateri odraščamo, in ljudje v naši bližini v veliki meri vplivajo na formiranje naše identitete. Odraščanje otroka v družini, v kateri se izvaja nasilje ali v kateri so sami žrtev, v veliki meri vpliva na formiranje lastnega jaza.

V družbenih odnosih določenim pomembnim drugim pripisujemo višji status – običajno avtoritetam in predstavnikom nasprotnega spola. Slednje vpliva celo na način, kako razvijamo lastno spolno identiteto. Identiteta predstavlja zbirko lastnosti, ki so nam jih pripisali drugi. Skupaj tvorijo bolj ali manj skladen paket prepričanja o tem, od kod prihajamo in kam gremo (Verhaeghe, 2016, str. 30).

Oblikovanje identitete se začne v zgodnjih razvojnih fazah, v zgodnjem odnosu med otrokom in materjo. V obdobju adolescence pomeni oblikovanje identitete integracijo različnih identifikacij iz preteklega življenja, od identifikacije z obema staršema do identifikacije z drugimi pomembnimi ljudmi v življenju (Verhaeghe, 2016).

Vzgojo današnjega dne usmerja zbir maksim, h kateremu je prispevala tudi zgodovina ljudstev, ki so živela pred nami. Tako tudi višji organizmi v sebi nosijo odmev vsega biološkega razvoja, katerega končni rezultat predstavljajo (Durkheim, 2009, str. 13).

Skozi vzgojo se razvija osebnost. Ta razvoj poteka tako na čustveni, kognitivni in vrednostni ravni. Na razvoj vplivajo individualni in družbeni dejavniki, ki se odražajo na posameznikovem vedenju in na njegovem vrednostnem sistemu. Kakšna bo osebnost posameznika oziroma kako se bo razvila, pa je med drugim odvisna tudi od vzgojnih in življenjskih stilov, ki jih je deležen od zgodnjega otroštva (Škoda, 2015).

1.4.1. Agresivnost

Teoretiki agresivnost poimenujejo kot osebno lastnost. Tušak in Tušak (2003) menita, da lahko posameznikovo pogosto doživljanje frustracij in njegovo tolmačenje, da je to nekaj namernega, v posamezniku pod določenimi pogoji pripelje do razvoja agresivnih napadov in njihove normalizacije. Posameznik, ki pogosto doživlja frustracije, se kasneje pogosteje in intenzivneje agresivno vede v vedno več različnih situacijah. Zaradi tega bi se lahko zaključilo, da je agresivnost osebna lastnost, ki v interakciji s situacijo predstavlja izvor agresivnih občutij in sproži agresivno vedenje (Tušak in Tušak, 2003).

Posameznik z močno izraženo agresivnostjo se običajno hitreje vzburi in agresivno odzove na veliko število dražljajev. Sama beseda agresija nas spominja na fizično in besedno

agresijo, ko oseba s svojimi dejanji pokaže takojšnjo jezo. Obstajajo tudi drugačne oblike agresije, ki imajo posreden vpliv, kot so manipulativno agresivno vedenje, žaljive besede, pripovedovanje slabih in grdih besed s ciljem, da nekoga užalimo.

Pri razvoju agresivnega vedenja obstajajo pomembni družinski in družbeni procesi, ki lahko delujejo kot sprožilni dejavniki razvoja agresivnosti. O tem govorijo avtorji Papalia, Olds in Feldman (2007).

Dejavniki razvoja agresivnosti:

- negativen, destruktiven zgodnji odnos med mamo in otrokom, pogosto povezan z družbenoekonomskim statusom, bolj pogosto se kaže pri materah, ki so samohranilke,
- pomanjkanje empatije, bližine in negotov stil navezanosti v zgodnjem obdobju (dojenček in malček) s starši,
- fizična agresivnost in kaznovanje v otroštvu, otroci ob tem doživljajo frustracije, jezo in bolečino, ki spodbudijo občutek agresivnosti in potrebe po samoobrambi pri njih samih,
- vpliv okolja in kulture, v katerem je otrok rojen in kjer je odraščal, ter norme, pravila in tolerantnost do agresivnosti v okolju.

Lahko sklepamo, da sta družina in okolje s socialnimi normami pomembna dejavnika razvoja agresivnega vedenja (Papalia, Olds in Feldman, 2007).

1.4.2. Teorija navezanosti

Nevarno navezani starši pogosteje vzgajajo nevarno navezane otroke in ti nevarno navezani otroci po navadi vzpostavijo intimne odnose, ki so prav tako nevarni, ter spet vzgajajo nevarno navezane otroke (Cvetek, 2009, str. 108).

Zanimivo je tudi vprašanje, zakaj nasilnež ne preneha pretepati tudi po tem, ko vidi, da je povzročil bolečino in poškodbe, ter zakaj žrtev ne odide. Oba sta odvisna drug od drugega in od zlorabe, podobno kot odvisnik od drog. Cvetek (2009) govori celo o neke vrste kemični odvisnosti travme na podlagi sistemov endogenih opioidov v možganih. Visoke stopnje stresa, tudi socialnega, namreč povzročajo aktivacijo opioidnega sistema, kar uničuje analgetičnost, zato oseba lahko postane odvisna od njega (Cvetek, 2009, str. 117).

Na splošno imajo otroci, ki so priča domačemu nasilju, težave s socialnim in čustvenim prilagajanjem, z večjo stopnjo problematičnega internaliziranega in eksternaliziranega vedenja, manjšo socialno kompetenco, nižjo samopodobo, s povečanjem vedenjskih motenj in

psihopatologijo, povečanim strahom in skrbmi, povečano depresijo in z agresijo ter s posttravmatsko motnjo (Cvetek, 2009, str. 127).

Otrok v odnosu do starša te interaktivne izkušnje ponotranji v t. i. notranji delovni model pritrditve. Groba delitev navezanosti se zmanjša na varno in negotovo.

1. Varna vrsta navezanosti – starš je v odnosu do otroka dovolj občutljiv, skrben in empatičen, zato otrok ponotranji izkušnje, ki mu omogočajo optimalen čustveni odziv v stresnih situacijah.
2. Negotov tip – starševski odzivi so neustrezni, otroci razvijejo ambivalentnost, izogibanje ali neorganiziranost (tako imenovani tip "D").
 - Neorganiziran tip navezanosti – pogost pri zanemarjenih in zlorabljenih otrocih, pri katerih pride do paradoksalne situacije, v kateri otroku v nevarnosti figura navezanosti (starš ali skrbnik) kot potencialni zaščitni dejavnik ustvari dodaten vir tesnobe.
 - Ambivalentna vrsta navezanosti – otroci ne kažejo zanimanja za družbene interakcije in obstaja možnost, da niso zmožni izražanja čustev.
 - Izogibanje vrsti navezanosti – agresivno vedenje v otroštvu in mladostništvu, imajo težave pri reševanju konfliktnih situacij in ohranjanju družbenih vezi. Po mnenju Allena idr. (2002) imajo večje tveganje za razvoj t. i. zunanjega vedenja, ki smo ga že opisali.

Teorija navezanosti, ki jo je opredelil Bowlby (1982), pojasnjuje vzorce človeškega vedenja, ki se aktivirajo ob stresu, ločitvi in dejavnikih nevarnosti. Aktiviranje sistema navezanosti pri otrocih vodi do posebnih vzorcev vedenja, ki so tesno povezani z vzorci vedenja staršev ali osebe, ki vzgaja otroka.

1.5. Kulturološki in religijski pogled na nasilje

V vseh religijah in kulturah je nasilje na različne načine vključeno v izročilo in doktrino, ki zadeva pojmovanje božanstva, sveta in človeka (Assmann, 2008).

Kultura zahodnih družb je nenehno ločevala med moškimi in ženskami in pričakovala od njih različne tipe vedenja (Haralambos in Holborn, 1999, str. 619).

V zahodnih množičnih kulturah opazimo pomembno povečanje senzibilizacije in kritičnosti družbe do problematike nasilja na splošno, kar dokazujejo vse pogostejše globalne, nacionalne in lokalne politične ter družbene aktivnosti proti različnim oblikam nasilja ter umetniške tematizacije sočasnih zaznav, kaj vse lahko nasilje zajema (Podreka, 2018).

Moški lahko uporabijo svojo finančno moč, če so glavni ali edini prejemniki plače, da nadzirajo vedenje žensk. Družina strožje nadzira hčere in žene. Po navadi imajo manj svobode kakor fantje, ki gredo in pridejo, kadar jim to ugaja, oziroma ostanejo zunaj pozno v noč (Haralambos in Holborn, 1999, str. 450).

Ideologija ločenih sfer, ki pojmuje, da je mesto žensk doma, »je postala del sistema, ki subtilno in včasih nasilno omejuje ženske« (Haralambos in Holborn, 1999, str. 451). Če je žena finančno odvisna od svojega partnerja, jo ta lažje omejuje in z njo upravlja.

Pomembno je definirati in razumeti družbena dejstva religije in nasilja in jih medsebojno povezati. Ko govorimo o nasilju, je prva povezava s to besedo moč. Moč se definira kot uveljavljanje lastne volje nad nekom, čeprav obstaja upor (Đurić, 1964).

Nekateri sociologi nasilje razlagajo kot uporabo sile, v družbeni realnosti pa se nasilje prepozna v obstoju družbenega okolja, v katerem se nasilje ali uporaba sile nad drugim doživlja kot nekaj sprejemljivega, zaželenega in legitimnega v družbenem delovanju (Matić in Matić, 2014).

Uporaba nasilja ali grožnja z nasiljem pomaga obdržati žensko na mestu in ji jemlje pogum za nasprotovanje patriarhatu (Haralambos in Holborn, 1999, str. 620).

1.6. Intergeneracijski prenos nasilja

Deležnost v družinskem nasilju ima različen vpliv na razvoj moškega in ženske ter vpliva na prevzemanje določene spolne vloge. Pri tem se moški pogosteje in lažje identificirajo z vlogo povzročitelja nasilja, ženske pa z vlogo žrtve (Bezenšek-Lalič, 2009). Vloga opazovalca nasilja v otroštvu vpliva na socialno vedenje otroka. Pri otroku se zmanjša občutljivost na nasilje in se formira nerealna slika, da je nasilje družbeno sprejemljivo in da je normalno kaznovati druge osebe in na ta način izražati svojo moč in reflektirati stres in jezo, ki se nabirata v človeku. Pećnik (2003) pravi, da ima izjemno pomemben vpliv na učinke izpostavljenosti nasilju enega starša nad drugim reakcija mame na nasilje. Raziskave kažejo, da ima mamin stres zaradi nasilja in drugih izvorov stresa samostojen doprinos k negativnim posledicam za otroka (Pećnik, 2003). Strah mame vpliva na občutek varnosti otroka in otrok ima pogosto nestabilno osebnost, nasilnež pa lahko manipulira z otrokom. Otroci se v takšnih situacijah počuti razsut na dve strani. Otroci pogosto živijo v prepričanju, da so sami krivi za nasilje, ki ga oče izvaja nad njegovo mamo, kar se lahko pokaže v odrasli dobi kot pomanjkanje samospoštovanja, samozavedanja in težavah v partnerskih odnosih. Otroci, ki doživljajo občutek, da ni sprejet ali ni dovolj sprejet pri starših ali drugih avtoritetah, razvija

boleče čustvo manjvrednosti. Ker je nezadovoljen s seboj, s tem, kar je, začne razvijati idealizirano predstavo o sebi oziroma predstavo o sebi, kakšen bi moral biti, da bi ga sprejeli in morda oboževali (Milivojević, 2007). Pričakujemo tudi, da bo otrokovo doživljanje fizičnega nasilja v zanj osrednjih odnosih (odnos med njim in starši ter odnos med staršema) vplivalo na njegovo prihodnje vedenje kot v vlogi starša (Pećnik, 2003).

Starš, ki je sam kot otrok doživljal nasilje, lahko ozavešči svoj vzorec, ga spremeni in ne uporablja kaznovanja kot vzgojno metodo. Lahko se srečamo tudi z ljudmi, ki so nasilje potisnili v nezavedno in to njihovo prepričanje, da je nasilje sprejemljivo, izbruhne pod vplivom stresa. Če pa zlorabljen oseba pozna in ozavešči fenomen asimilacije – kot niz nezavedno ponotranjenih vplivov iz preteklosti (otročstva) – si lahko pomaga pri razumevanju obstoječih težav tako, da se zaveda, da izvirajo iz sedanjih okoliščin in njenega zavestno motiviranega vedenja kot odrasle osebe (Pećnik, 2003).

Izpostavljenost nasilju enega starša nad drugim se nanaša na ponavljajoče se opazovanje nasilnega vedenja, poslušanje ali gledanje posledic fizičnega napada enega starša na drugega. Psihični učinki vključujejo neposredno travmo, življenje pod visokim stresom zaradi grožnje in strahu pred poškodbami otrok ali njihove mame ter izpostavljenost nasilnim vzorcem (Bezenšek-Lalič, 2009, str. 24).

Cvetek (2009, str. 11) pravi, da obstaja velika verjetnost, da bo travmatična izkušnja, ki ni razrešena in integrirana v zdravo ravnotežje v posameznikovi duševnosti, vnovič uprizorjena, odigrana, projicirana ali eksternalizirana v odnosih in bo vzpodbudila destruktivne in samodestruktivne motivacijske sile.

Ostanki vedenjskih, čustvenih, kognitivnih in socialnih posledic otroške travme prispevajo k mnogim duševnim motnjam, kot so težave v odnosih, motnje hranjenja, depresija, samomorilno vedenje, anksioznost in anksiozne motnje, kot so panična motnja, posttravmatska motnja in generalizirana anksiozna motnja, alkoholizem, nasilno vedenje, motnje čustvovanja in posttravmatska motnja (Cvetek, 2009, str. 47).

Kellerman (2001) trdi, da se medgeneracijski prenos zgodi posredno z implicitnim vplivom zgodnjega otroštva in neposredneje na podlagi komunikacijskega sloga, vzgojne prakse in družinskih interakcij staršev pozneje v življenju.

Cvetek (2009) povzame mehanizme medgeneracijskega prenosa in jih opiše kot ponotranjenje, simbiozo, empatijo, zmešanost mej, osebno ali kolektivno identifikacijo, socializacijo, medosebno odvisnost, akulturacijo, modeliranje, učenje in sprejemanje vedenja, čutenja in mišljenja staršev; neprimerno uravnavanje čutenja pa tudi vzorce odnosov in navezanosti, ki se jih otroci naučijo v otroštvu.

1.7. Travma

Travma je v medicinski terminologiji izraz za hudo (telesno) poškodbo. V psihologiji se ta izraz uporablja v besedni zvezi »psihična travma«. Psihična travma lahko povzroči preoblikovanje osebnosti, prepričanj, duhovnosti ter razumevanje smisla in pomena življenja. Lahko spremeni potek posameznikovega življenja in povzroči celo večgeneracijske posledice, v primeru množične travme pa posledice v celotni družbi, kulturi, vladi in narodih (Cvetek, 2009, str. 11).

Psihološka travma je bolezen nemoči. V trenutku travme je žrtev nemočna zaradi prevelike sile. Ko je ta sila narava, govorimo o katastrofah. Ko je ta sila s strani drugega človeka, govorimo o grozodejstvih. Travmatični dogodki uničijo običajne varovalne sisteme, ki dajejo ljudem občutek nadzora, povezanosti in smisla (Herman, 1997, str. 33).

Travmatski dogodek Mikuš Kos in Slobodnjak (2000) opredelita kot dogodek ali dogajanje, katerega stvarne razsežnosti po svoji naravi ali intenziteti presegajo običajna stresna doživetja in skoraj pri vseh ljudeh povzročajo trpljenje in psihofiziološke motnje. Glavna lastnost travmatičnega dogodka je, da vzbuja občutke nemoči in popolne groze. Dogodek je opisan kot travmatičen, ko je tako obsežen, močen in intenziven, da bi povzročil travmatizacijo pri večini ljudi (Herman, 1997, str. 135).

Za travmatično izkušnjo, ki ni razrešena in integrirana v zdravo ravnotežje v posameznikovi duševnosti, obstaja velika verjetnost, da bo ponovljena, vnovič uprizorjena, odigrana, projicirana ali eksternalizirana v odnosih, in bo vzpodbudila destruktivne in samodestruktivne motivacijske sile (Cvetek, 2009, str. 11).

V družinah, kjer je prisotno nasilje, so ponavljajoče se travme del vsakdana. Ponavljajoča se travma se pojavlja, kadar žrtev ne more zbežati in je pod nadzorom povzročitelja. Popoln psihološki nadzor je nad žrtvijo dosežen, ko je le ta prisiljena v kršenje lastnih moralnih načel in dokler ni izdala svojih najosnovnejših človeških navezanosti. Šele takrat je žrtev v celoti zlomljena (Herman, 1997, str. 83).

Travma je nekaj, kar nas globoko prizadene in v naše življenje prinese spremembe.

Travma, še posebej tista, ki izhaja iz medosebnega nasilja in izkoriščanja, lahko zelo negativno vpliva na žrtvino zmožnost razvoja in vzdrževanja odnosov. Ne glede na to, ali travmo doživljajo vsi člani družine ali pa le en, trpi za posledicami vsa družina (Cvetek, 2009, str. 123).

Travma staršev tako oblikuje notranje predstave o realnosti pri otroku.

Starševsko projekcijo in otrokovo introjekcijo živo kažejo načini, ko otroci opisujejo bolečino in izgubo svojih staršev, kot da bi to doživljali oni sami (Cvetek, 2009, str. 161).

1.8. Socialno delo z družino z izkušnjo nasilja

Nasilje v družini najpogosteje zaznajo socialni delavci ali zdravniki ob stiku z žrtvijo ali storilcem (Filipčič, 2002, str. 197).

Ker je vsaka družina drugačna, moramo v vsako družino vstopati s položaja nevednosti. To pomeni, da skupaj z družino ugotavljamo, kaj je tisto, kar želi in kar potrebuje, kako posameznik in družina kot celota definirajo sami sebe ter kako pravzaprav delujejo kot celota. Naše definicije morajo biti odprte za informacije, ki nam jih podajajo družine (Mešl, 2008, str. 136).

Socialno delo z družino obsega tako delo s posameznikom, s pari in družino kot celoto (Constable in Lee, 2015; Čačinovič Vogrinčič, 2008).

Ker je naloga socialnega dela z družino ustvarjanje boljših pogojev za posameznika in družino, to včasih pomeni, da socialni delavec nudi družini podporo, da se kot skupnost ohrani. Včasih je potrebno preoblikovanje družine ali celo, da se družina razide (Čačinovič Vogrinčič, 2008, str. 27).

Socialno delo pomeni sodelovanje z družino in nudenje pomoči s pomočjo metod, veščin in konceptov socialnega dela. Pri tem uporabljamo socialno delovni jezik, s katerim opišemo naše delo in sporočamo drugim strokam, kakšne so posebnosti socialnega dela z družino (Mešl, 2008, str. 136).

Wise (2005, str. 50) pravi, da socialni delavec z uporabo perspektive moči prepozna in krepi moč ter vire družine, vzpostavlja odnose, ki temeljijo na spoštovanju, upošteva potrebe družine, pomaga družinam, da se opolnomočijo in dosežejo svoje cilje, ter pomaga družini do spoznanja, da potrebuje podporo tako drug drugega kot skupnosti.

Socialni delavec nudi družini pomoč in podporo pri reševanju psihosocialnih težav, kar običajno zahteva spremembe v družini in redefinicijo družinskih odnosov. Ker je vsaka družina drugačna, ta proces poimenujemo kot izviren delovni projekt, ki temelji na sodelovanju (Čačinovič Vogrinčič, 2008, str. 27–29).

Družina in njeni člani so del skupnosti, ki lahko v njihovem življenju igra različne vloge. Skupnost lahko za družino predstavlja vir moči ali pa njihovo moč zmanjšuje na primer s stigmatizacijo (Mešl, 2008, str. 110).

Skupnost lahko predstavlja socialno mrežo pomembnih odnosov oz. interakcij, ki temeljijo na razumevanju, povezanosti, varnosti, in pripadnosti, pri tem pa zagotavlja tudi podporo in opogumljanje (Blow in Timm, 2002, str. 67–68).

Dovoljen in upravičen je poseg v družino s kazenskopravnimi ukrepi, kadar se nasilje kaže v najbolj grobi obliki, na primer v ogrožanju življenja in zdravja njenih članov. Filipčič (2002, str. 278) opozarja, da kazenskopravni ukrepi niso dovolj, saj je potrebna celostna obravnava družinske problematike in ne le kaznovanje storilca.

Delo socialnega delavca pri družinskem nasilju obsega zaščito in pomoč posameznim članom ali celotni družini pri vzpostavljanju novega/drugačnega življenja, pogosto tudi delo z nasilnežem, ki bi rad spremenil svoje ravnanje. Strokovni sodelavci različno pristopajo do primerov nasilja v družini. Pogosto poskušajo odkriti razloge za nasilna dejanja v družini v interakcijah med starši in otroki ter v interakcijah znotraj partnerskega odnosa (Bezenšek-Lalič, 2009, str. 39–40).

2. Opis problema

V diplomskem delu bom raziskovala vzorce nasilja in njihovo prenašanje iz generacije v generacijo ter tvegane dejavnike za razvoj nasilnega vedenja v odraslosti. Ker je družina prvi stik z zunanjim svetom, se bom posvetila raziskovanju otroštva in njegovega vpliva na daljno življenje otroka, ki je v otroštvu izkusil nekakšno obliko nasilja kot žrtev ali opazovalec. Družino predstavljamo kot mesto varnosti in medsebojnega zaupanja, spoštovanja, pobeg od zunanjega, ne tako lepega sveta. Včasih nas družina preseneti z malo drugačno dinamiko in vzdušjem nasilja. Nasilje v družini ni več privatni problem, ampak problem okolja, v katerem sta žrtev in izvajalec nasilja. Zanima me, kako tisti, ki so preživeli nasilje, lahko nadaljujejo svoje življenje brez izbire nasilja in kateri so tisti dejavniki, ki so jim pomagali na tej poti. Kot socialni delavci se bomo pogosto srečali z ljudmi, ki so imeli nekakšno izkušnjo nasilja.

Iz poglobljenih intervjujev sem želela odgovoriti na spodnja raziskovalna vprašanja.

Kakšne so izkušnje z doživljanjem nasilja v primarni družini?

Kakšne oblike nasilja se pojavljajo?

Kateri so razlogi za nasilje?

Ali so bili intervjuvanci žrtve ali opazovalci nasilja?

Kateri so dejavniki, ki so okrepili vzorce nasilja?

Kdo ali kaj je bilo v pomoč pri obvladovanju nasilja in njegovem lažjem sprejemanju?

Kateri so vzorci, ki smo jih prinesli iz otroštva?

Kakšne posledice je pustilo nasilje na intervjuvance?

Kakšen je odnos intervjuvancev do nasilja v odrasli dobi?

3. Metodologija

3.1. Vrsta raziskave

Gre za kvalitativno raziskavo, v kateri sem zbirala besedne opise, ki se nanašajo na raziskovalni problem vzorcev nasilja. Za raziskovanje sem uporabljala delno standardiziran odprt intervju in dobila besedne in opisne informacije. Raziskava je tudi empirična, saj sem s spraševanjem zbirala novo gradivo, ugotavljala, kaj je značilno za empirične raziskave, pa naj bo to opazovanje ali spraševanje (Mesec, 2009). Pridobljene podatke sem obdelala s kvalitativno metodo.

3.2. Teme raziskovanja

- A. Doživljanje nasilja v primarni družini
- B. Oblike nasilja, ki se pojavljajo
- C. Razlogi za nasilje
- D. Žrtev ali opazovalec nasilja
- E. Dejavniki, ki so okrepili vzorce nasilja
- F. Pomoč pri obvladovanju nasilja in njegovo lažje sprejemanje
- G. Določeni vzorci, ki smo jih prinesli iz otroštva
- H. Posledice nasilja
- I. Odnos do nasilja v odrasli dobi

3.3. Merski instrument

Merski instrument, ki sem ga uporabila, je poglobljen intervju odprtega tipa. Ker je šlo za odprt intervju, sem si zastavila smernice za intervju, ki so mi bile v pomoč pri izvajanju pogovorov.

3.4. Opredelitev enote raziskovanja, populacija, vzorec

Populacijo sestavljajo osebe moškega in ženskega spola, stare med 30–65 let, ki že imajo svoje družine in so v svojem otroštvu in odrasčanju trpele nasilje s strani družinski članov kot opazovalke ali kot žrtve.

Vzorec predstavljajo družine, ki jih sama osebno poznam. Vzorec je zato neslučajnostni priložnostni, ker sem izbrala osebe, ki so najbolj dostopne v moji okolici. Izvedla bom 6 intervjujev oseb iz 6 različnih družin z mlajšo generacijo.

3.5. Zbiranje podatkov

Pred raziskavo, ki sem jo izvedla meseca novembra 2021, sem se najprej prepričala, da so intervjувanci pripravljeni sodelovati. Po prejemu njihovega soglasja sem se z vsakim od njih dobila v živo in opravila intervju. Najprej sem jim razložila problematiko in jim povedala o zaupnosti podatkov. Intervjuje sem snemala z njihovim dovoljenjem zaradi lažjega sledenja in natančnejše obdelave in analize. Intervjuji so trajali približno 40–60 minut. Intervjuvance sem poznala že od prej, tako da jim je bilo o vsem lažje govoriti. Podatke sem zbirala z metodo spraševanja, natančneje z uporabo poglobljenega odprtega intervjuja.

3.6. Obdelava in analiza podatkov

Zbrane podatke sem kvalitativno analizirala in obdelala s kodiranjem. V intervjujih sem najprej označila izjave, ki se nanašajo na mojo temo. Nato sem pomembne izjave za temo razčlenila, jim določila pojme, kategorije, teme in jih odprto kodirala. Po odprtem kodiranju sem podatke še osno kodirala. Potem sem v tabeli predstavila rezultate. Pomagala sem si z odprtim kodiranjem. S pomočjo tabele rezultatov in odprtega kodiranja sem napisala še razpravo.

4. Rezultati

V nadaljnjem besedilu bom predstavila rezultate, ki sem jih dobila s kvalitativnim zbiranjem podatkov. Zaradi lažje preglednosti sem rezultate najprej predstavila v tabeli. Sledi še razprava in sklepi pridobljenih podatkov.

4.1. Rezultati prikazani v tabeli

Preglednica 1: Tabela rezultatov

Intervjuvanci	1S	2S	3Š	4B	5S	6A	SKUPAJ
Teme raziskovanja							
A							
Spol nasilneža	Moški nasilnež Ko je očima spoznala moja mama, on je bil zelo nasilen A1	Moški nasilnež Oče je bil po navadi nasilen samo do mame B3	Ženski nasilnež Moja mami je bila nasilna do nas otrok C3	Moški nasilnež Moj oče je maltretiral mojo mamo, ampak tudi mene zraven D3	Moški nasilnež Oče je redno maltretiral in tepel mamo E6	Moški nasilnež Da me je oči pretepel, ko sem imel 7 let F2	5 moških nasilnežev in 1 ženska nasilnež.
Spol žrtve ali opazovalke	Ženska kot žrtev Najprej nad mamo A1 Pol se je pa nad naju A2	Ženska kot opazovalka Me je isto bolelo, kot da bi mene tepel B4	Ženska kot žrtev Sem doživljala nasilje nad mano C5	Ženska kot žrtev In žrtev nasilja D2	Ženska kot žrtev Rojena sem v zelo nesrečni družini E4	Moški kot žrtev Jaz sem doživljal nasilje v otroštvu F1	5 ženskih žrtev in 1 moška.
Dolžina trajanja nasilja	DOLGOLE TNE IZKUŠNJE Nasilje se je začelo pri mojih 5 letih A79	DOLGOL ETNE IZKUŠNJE E To sem jaz poslušala od svojega 5 do 14 leta B11	DOLGOL ETNE IZKUŠNJE E Nasilje sem doživljala zelo dolgo C57 Fizično nasilje je trajalo vse do 13 leta C21	DOLGOLE TNE IZKUŠNJE V družini se je dogajalo nasilje od takrat, ko vem zase D5	DOLGOL ETNE IZKUŠNJE E Nasilje je trajalo, dokler se nista ločili	DOLGOLET NE IZKUŠNJE Da me je oči pretepel, ko sem imel 7 let F2 Mami pravi, da ga je bilo tudi prej F3	Vsi imajo dolgoletne izkušnje z nasiljem.
Intenziteta nasilja	HUDO NASILJE Pač je mene večkrat pretepel A5 Je prišel, me je tok udaril A28 Šerhate ji je	HUDO NASILJE Ko je mami bila modra pa jokala B5	HUDO NASILJE In zelo intenzivno C58	HUDO NASILJE Jezzen je bil, razbijal D10 Bil je nasilen do nas otrok, do mame D9	HUDO NASILJE Srečna je bila noč, ko nismo slišale, da jo udarja, kako pada na tla E7 Kako mama joka	HUDO NASILJE On se razjezi in začne razbijati po hiši F7 Mamo tepe F8 Tudi s pasom F12	Vsi so pretrpeli hude oblike nasilja.

Intervjuvanci	1S	2S	3Š	4B	5S	6A	SKUPAJ
Teme raziskovanja							
	zabil v glavo A97			in jeca E8			
	3-krat jo je brenil, da ji je voda tekla A99						
Situacije, v katerih se je nasilje odvijalo	IZZIVANJE Samo to sem rekla, saj bom s trebuhom tudi kje šla A27 Ko je pač moj očim pijan, naj bo tiho A43	ALKOHOLO KOT SITUACIJA Ko se je napil, je bil jezen B6	JEZA Mama me je tepla takrat, ko sem nekaj slabega naredila, pa sem si zaslužila C8 Večkrat sem bila tepena zaradi moje sestre C10 Večkrat sem bila tepena tudi zaradi brata C16	ALKOHOL KOT SITUACIJA Šel je, napil se in jo napadel D26	IZZIVANJE E Nismo si upale preveč naglas niti dihati, ker smo se bale, da ga bo to razjezilo E14	JEZA Obdobje, ko je jezen, je vse razbil F18 Bil je jezen in počel grozne stvari po hiši F21	2 osebi kot situacije navajajo, izzivanje, 2 osebi jezo in 2 osebi alkohol.
Odnos s staršem, ki ni izvajal nasilja	SLAB ODNOS Ona se je raje odločila za očima A13 Mama mene ni marala A40	DOBER ODNOS Vsi smo bili bolj navezani na mamo B53	DOBER ODNOS V njem sem našla dobroto in mir C31 Njemu sem lahko zaupala C32	DOBER ODNOS Moja mama je bila zelo dobra D23 Kaj vse je ta žena pretrpela, jo občudujem D24 Jaz nisem imela nobene ljubezni, mama se je bala, da bomo zanosile D35	DOBER ODNOS Ampak več so me bolele mamine solze E25 Z mamo sva bila vedno bolj povezana E35	DOBER ODNOS Z mamo sva zelo navezana F24	5 oseb navaja dober odnos z osebo, ki ne izvaja nasilja, 1 oseba slab odnos.
Občutki in mišljenje	POJAVLJA SE NEZAUPA	POJAVLJA SE JEZA,	POJAVLJA SE PONIŽAN	POJAVLJA SE STRAH, JOK	POJAVLJA SE STRAH	Sem se počutil zelo nemočno,	Najpogostejše pojavlja

Intervjuvanci	1S	2S	3Š	4B	5S	6A	SKUPAJ
Teme raziskovanja							
ob nasilju	NJE Počasi sem se zapirala vase A48 Nisem imela več zaupanja v ljudi A49	SRAM Sem bila jezna na očija, vse moške B50 Sram me je bilo B32	OST IN JEZA Počutila sem se ponižano C33 Jezna sem, ker nisem vedela drugače C36 V takih občutkih sem občutila jezo na svoje starše, sestre, vse C13 Zakaj vedno jaz C14	Jokala sem vedno in vedno D18 Pričakuješ, da te bo nekdo drug zaščitil D19 Bojiš se za mamu D20 Včasih sem tudi sebe krivila za to D21	Zelo sem ga se bala E33 Vedno smo bile v strahu E30	jezno, ustraховano F14	jeza, strah, nezaupanje, sram in jok.
B							
Fizično nasilje	DA Ker sem prihajala krvava v šolo, uro mi je vrigel pred odhodom v šolo A18	DA Ko je mama bila modra, pa jokala B5	DA Govorim o fizičnem nasilju C6	DA On nas je izgnal ven iz hiše D4	DA Oče je redno maltretiral in tepel mamu E6	DA Mamo tepe F8 Jaz sem večkrat bil tepen, ker sem prinesel cvek iz šole F10	Pri vseh se pojavlja fizično nasilje.
Psihično nasilje	DA Obsojali so me vse sorte, da bom ista kot mama A16	DA Kasneje je bilo verbalnega nasilja, to nas ni bolelo B46 Hotel je manipulirati z mano B12	DA Psihičnega nasilja bolje, da ne omenjam, vedno ga je bilo C7 Je bilo zmerjanja, jeze, grdih besed s strani sestrinega moža C22	NE	DA Grozil, da nas bo ubil, raznesel v stanovanju itn. E13 Manipuliral z mano E43	NE	Pri 4 osebah se pojavlja psihično nasilje, 2 osebi ne navajata psihičnega nasilja.
Ekonomsko nasilje	NE	NE	NE	NE	NE	NE	Pri nobenemu se ne pojavlja ekonomsko nasilje.
Spolno	NE	NE	NE	NE	DA	NE	Pri 1 od 6

Intervjuvanci	1S	2S	3Š	4B	5S	6A	SKUPAJ
Teme raziskovanja							
nasilje					Njegove vzdihe zadovoljstva in njen jok, ko sta imela odnos E9 Na silo sem imela odnos z njim E56		oseb se pojavlja spolno nasilje.
Zanemarjanje	DA Da hodim novembra meseca v letni oblekici pa v žabicah v šolo A19 Sem bila večkrat lačna v mladosti A35 7 let sem imela, ko sem začela kuhati A38	NE	NE	NE	NE	NE	Pri 1 od 6 oseb se pojavlja zanemarjanje.
Izkoriščanje	DA Slabo je bilo to, ker sem mogla veliko delati A9 Sem jim mogla vse od čevljev počistiti in vedno tega malega čuvati A10	NE	NE	DA Ko sem bila stara 10 let, sem šla na tuje njive delati, da bi zaslužila D41	NE	NE	Pri 2 osebah se pojavlja izkoriščanje, ostale 4 osebe ne navajajo tega vida nasilja.
C							
Alkohol	DA Bila je tudi pijača vmes A4 Ker je tudi mama začela piti A7	DA Ko se je napil, je bil jezen B6 Izbrala sem si partnerja, ki ni odvisen od	NE	DA Oče je pil D8 Šel je, napil se in jo napadel D26	NE Ni pil alkohola, včasih, ampak ne vsak dan E41	NE	3 osebe navajajo alkohol kot potencialni razlog nasilja, 3 osebe alkohola ne

Intervjuvanci	1S	2S	3Š	4B	5S	6A	SKUPAJ
Teme raziskovanja		alkohola B39					navajajo kot potencialni razlog nasilja.
Duševne bolezni	NE	NE	NE	NE	NE	DA Moj oče je imel probleme z jezo zaradi grozne izgube F5	1 oseba od 6 navaja kot potencialni razlog nasilja duševno bolezen.
Pretekle izkušnje starša z nasiljem	DA Ker je bil zaprt nekje na otoku	NE	DA Mama je bila zelo jezna in je svojo jezo spravila na najšibkejšega C12	DA Kasneje mi je bilo žal, ker tudi on ni imel svojih staršev D34	DA Oče je bil slab na živcih E39 Odraščal je v eni zelo nezdravi družini, kjer je bilo prisotno nasilje E40	DA Čeprav je imel težko življenje, ni bilo potrebno nasilje F29	5 od 6 oseb navaja, da je starš, ki je izvajal nasilje, imel izkušnje z nasiljem v preteklosti .
Izzivanje nasilja	DA Meni je rekel, da imam jezik A88 Ker ni znala biti tiho takrat, ko bi mogla A43	DA Da si je zaslužila kazni B9	DA Mama me je tepla takrat, ko sem nekaj slabega naredila, pa sem si zaslužila C8	NE	DA Me je prepričal, da si zaslužim to nasilje E44	DA Jaz sem večkrat bil tepen, ker sem prinesel cvek iz šole F10	5 od 6 oseb za razloge navaja izzivanje nasilja s strani žrtve.
D							
Opazovanje	DA Najprej nad mamom A2	DA Oči je po navadi bil nasilen samo do mame B3	DA Nasilje sem pogosto opazovala C1 Nad mojimi sestrami C4	DA V svojem otroštvu sem bila opazovalec D1	DA Bila sem opazovalka E2	DA Tudi moja mama je bila večkrat tepena od očija F4	Vseh 6 oseb je nasilje opazovalo .
Žrtev	DA Pol se je pa nad naju A3	NE	DA Sem doživljala nasilje nad mano C5	DA In žrtev nasilja D1	DA In žrtev E3	DA Jaz sem doživljala nasilje v otroštvu F1	5 od 6 oseb je nasilje tudi samo doživljalo.
E							
Revščina	DA	NE	NE	DA	NE	NE	2 osebi

Intervjuvanci	1S	2S	3Š	4B	5S	6A	SKUPAJ
Teme raziskovanja							
	Smo živeli v eni sobici 3x4 brez okna, samo vrata A80 Sem gnilo jabolko pobirala po tleh A37			Nobeden ni delal redno in nismo imeli nobenega zaslužka D38			navajata revščino kot dejavnik za prenos nasilja, 4 osebe ne navajajo revščine.
Odnos s staršem, ki je nasilnež	SLAB ODNOS Enostavno bi ga najraje prijel in dol po stopnicah zaflikala, če bi lahko A45 Še enkrat se me boste dotaknili, rešilec vas bo peljal A24	SLAB ODNOS Ko sem bila stara 14 let, sem jaz šla ven v izbruhu nasilja in sem se postavila za mamó B11	NEDEFINIRAN Mama je skrbela za nas, bila ljubeča C29 Ampak zaradi jeze na druge sem jaz mogla trpeti C20	SLAB ODNOS On sploh ni skrbel za nas D30 Pogovarjali se tudi nismo nekaj preveč, samo nujne stvari D31	SLAB ODNOS V bistvu z njim nisem imela dobrega odnosa E34	SLAB ODNOS Oče je bil vedno rezerviran F26 Nisva bila dosti povezana F27	5 od 6 oseb je imelo slab odnos z nasilnežem. 1 oseba ima nedefiniran odnos.
Odnos s staršem, ki je žrtev	SLAB ODNOS Mene je krivila A96 Mama mene ni marala A40	DOBER ODNOS Jaz nisem hotela pobegniti, hotela sem biti pomoč mami B25	Ni bilo nasilja do drugega starša	DOBER ODNOS Bili sva zelo navezani midve z mamó D27 Pri nas je mama bila glavna D29	DOBER ODNOS Z mamó sem bila vedno bolj povezana E35 Sem se jaz identificirala z njo E36	DOBER ODNOS Z mamó sva zelo navezana F25	4 osebe navajajo dober odnos s staršem, ki je žrtev. 1 oseba navaja slab odnos ter v 1. primeru ni bilo nasilja do drugega starša.
Nižje izobraževanje	DA Sem jaz šolo zapustila v drugem letniku A18	NE	DA Ni mi dovolila, da hodim v šolo naprej C18 Ona je bila brez šole in njej ni nič pomenila C20	DA Če bi šla v šolo, se ne bi poročila in tega doživljala D71	DA	NE Sem šel študirat F31	4 osebe navajajo nižje izobraževanje, 2 osebi navajata višje izobraževanje.
Socialna mreža	DA Imela sem	NE Jaz nisem	NE Edino stric,	NE Nismo	NE Nismo	DA Smo v	4 osebe niso imele

Intervjuvanci	1S	2S	3Š	4B	5S	6A	SKUPAJ	
Teme raziskovanja	dve starejši ženski, da sem se jima lahko izpovedala A47	omenjala svojim prijateljicam B31	ampak mama mi ni dovolila kontakta z njim C40	imele nobenega, da bi se lahko umaknili D46	smele imeti prijateljic, ker so to vse »bodoče prostitutke« E31	izbruhu nasilja šli do sorodnikov F2 Vsi so nam bili v podporo F23	podpore socialne mreže, 2 osebi sta jo imeli.	
Tradicionalni vzorci	OBSOJANJE Vsi me imajo za eno pobešnico A52	OBSOJANJE Se je bala, da jo bodo ljudje obsojali B18	STRAH OKOLICE Nisem hotela svoji mami odgovarjati, ker ona je moja mami C27 Bala sem se, kaj bo z mojimi otroci C62	PATRIARHAT Tudi sem bila navajena iz hiše očija, ki je tepel mojo mamo, sem šla v hišo človeka, ki tepe mene D73	PATRIARHAT Bil je moški, bala sem se E65	Ne omenja nobenega tradicionalnega vzorca	2 osebi kot tradicionalne vzorce navajata obsojanje, 2 osebi patriarhat. 1 oseba navaja strah okolice in 1 oseba ne omenja nobenega tradicionalnega vzorca.	
Finance	ŽELJA PONEODOVISNOSTI Sem pač mož beseda, hočem čim prej do denarja priti A33 Bila je odvisna od očima, ker je pila, je službo izgubila A55	ODVISNOST Začela iskati službo B20 Dobila čez par tednov B21 Skrivali pred očetom, ker tega ne bi dovolil B22	Ne omenja financ	ŽELJA PONEODOVISNOSTI Jaz sem se želel čim prej redno zaposeliti D39 Da bi se vsaj počutila varno D40	ODVISNOST Denarja smo imeli tudi dovolj E41 Nisem smela delati in sem bila odvisna od njega E58	ZADOVOLJ UJOČE FINANCE Vedno smo imeli dovolj, nič nam ni manjkalo F28	2 osebi navajata željo po odvisnosti, 2 osebi navajata odvisnost. 1 oseba navaja zadovolj oče finance in 1 oseba ne omenja financ.	
F	Podpora starša, ki je žrtev	NE Mama se me je odrekla A50	DA Se ulegla zraven pa nam govorila, da bo vse v redu B15	Starš ni bil žrtev	DA Veliko sva se pogovarjali D28	DA Z mamom sem bila vedno bolj povezana E35	DA Bila je polna ljubezni do mene F25	4 od 6 oseb navaja, da so imele podporo starša, ki je žrtev. Ena oseba navaja, da je ni imela. Ena oseba

Intervjuvanci	1S	2S	3Š	4B	5S	6A	SKUPAJ
Teme raziskovanja							navaja, da starš ni bil žrtev.
Podpora socialne mreže	POMOČ SOSEDOV Edino njej sem lahko prebežala, ko je bilo doma hudo A85 Včasih sem tudi prespala tam, me ni pustila domov, ker sem se bala A86 Oče me je večkrat stisnil, pokazal ljubezen A93	POMOČ SORODNI KOV Mami se je obrnila svojim sorodnikom B23 So nam tudi oni pomagali, da najdemo novo stanovanje in zbežimo B24 Mami je imela prijateljice in se z njimi pogovarjal a B30	BREZ PODPORE Nobene podpore nisem imela C39	BREZ PODPORE Nismo imele nobenega, da bi se lahko umaknili D46	NE Nismo imele nobenega, da bi pobegnile ali se umaknile E27 Dobila tisto ljubezen, po kateri hrepenim od moža in sina E72	POMOČ SORODNIK OV Smo v izbruhu nasilja šli do sorodnikov F22	3 osebe navajajo, da so bile brez podpore, 2 osebi navajata, da sta imeli pomoč sorodnikov v in 1 oseba, da je imela pomoč sosedov.
Višje izobraževanje	DA Veliko sem brala A41 Kako so se otroci taki znašli in je to nekak, lej ni vse izgubljeno A42	DA Izobraževala sem se, to je v veliki meri vplivalo B41	NE Ni mi dovolila, da hodim v šolo naprej C18	NE Če bi šla v šolo, se ne bi poročila in tega doživljala D71	NE	DA Sem šel študirat F31	3 osebe navajajo višje izobraževanje in 3 osebe nižje.
Institucije	DA Lahko sam greš z vzgojitelji pa se lahko pomeniš z njimi A32 Jaz to ne bom gledala, kako je mama vsa krvava, dajte nekaj	DA Na terapiji podelila vse in čutila olajšanje B33	NE	NE	DA Policija ga je kaznovala, včasih tudi odpeljala E28	DA Odločil sem se, da bom šel na terapijo F40	4 osebe navajajo, da so jim institucije bile v pomoč, 2 osebi pa ne omenjata institucije kot vir pomoči.

Intervjuvanci	1S	2S	3Š	4B	5S	6A	SKUPAJ
Teme raziskovanja	narediti A82 Iz šole so klicali na socialno						
Religija	Verna zelo in se ni smelo nič kaj takega A29	Je bila zelo verna, upala je v Boga, da jo bo rešil B19	Ne omenja religije	Prosila sem Boga za pomoč D70	Ne omenja religije	Ne omenja religije	3 osebe ne povejo nič o religiji, 2 osebi povesta, da so prosile Boga za pomoč. 1 oseba pravi, da je verovanje pospešilo nasilje.
G							
Ponavljajoče	DA On je ležal, jaz sem ga izzivala A63 Jaz sem ga sicer takoj nazaj A65 Poglej, si ista kot mama A66	NE	DA Vedno sem trpela, ker sem bila navajena na to C60 Vse, kar sem doživljala kot otrok, sem tudi doživljala v odrasli dobi C64 V bistvu celo otroštvo sem trpela C23 Tudi jaz sem bila nasilna C41 Vzorci, da se nasilje trpi in izvaja nad slabšim C67	DA Nikoli se ne pogovarja z njimi, isto kot moj oči D49 V bistvu jaz sem prevzela vlogo svoje mame D50 In sem našla partnerja, ki mi ne stoji ob strani D51	DA Jaz tudi moram trpeti, ker tako je bilo v družini E61 Ter sem kasneje v življenju trpela nasilje hujše kot ona E37	DA Razen, da sem nasilje prenesel v svojo družino F42	5 od 6 oseb navaja ponavljajoče se vzorce pri sebi. 1 oseba ne navaja nobenega ponavljajočega se vzorca.
Odklonilne	DA Nikoli in nikdar bom kaj takega	DA Sem si začrtala v glavi, da bom	NE	DA Jaz sem dala veliko ljubezni svojim	NE	DA Nikoli ne bom kot moj oče F32	4 od 6 oseb navaja odklonilne vzorce,

Intervjuvanci	1S	2S	3Š	4B	5S	6A	SKUPAJ
Teme raziskovanja							
	počela, kot je moja mama A11	trpela nasilja, kot je moja mama B42 Je oči primer, kako ni treba ravnati s svojim partnerjem B53		otrokom D37			2 osebi jih ne navajata.
Nezavedno produciranje	DA Enkrat sem ga po nagiriti 2-krat udarila A75 Sem ga prijela in na kavč zrinila A23	NE	NE	NE	NE	DA »A ne boš kot tvoj oče« F37 Na koncu sem bil F38	4 osebe ne navajajo nobenega nezavednega produciranja vzorca, 2 osebi navajata.
H							
Fizične posledice	DA Ni čudno, da je imela raka na mehurju A98	NE	NE	NE	DA Okrog vratu je imela ruto ali se je namazala s pudrom E10 Da ne bi videli modrice od prejšnje noči E11	DA Bolelo me je zelo F13	3 osebe navajajo fizične posledice nasilja. 3 osebe ne navajajo nobene fizične posledice nasilja.
Psihične posledice	DA Naučila sem se ljudi spoznavati iz strahu, da ne bom imela istega človeka kot moja mami A105	DA Sem močna ženska B34	DA Nemočna sem bila vedno C53 En strah sem imela v sebi C48 Napeta sem bila kot v krču C50	DA Se tega nočem preveč spominjati, ker je boleča izkušnja D42 Danes sem zelo občutljiva na vse D60 Včasih mi tudi pride,	DA V veliki meri vplivalo na mojo samopodobo E48	NE	5 od 6 oseb navaja psihične posledice, 1 oseba jih ne navaja.

Intervjuvanci	1S	2S	3Š	4B	5S	6A	SKUPAJ
Teme raziskovanja							
				da bi se ubila D75			
Socialne posledice	DA Starejšega je vzel oči in ga nase navezal A107 Proti meni obrnil A108	NE	DA Sem prinesla nesigurnost C65 Pomanjkanje je spoštovanja C66	DA Jaz nisem imela nobene ljubezni D35 Pa tudi je bila negotovost v odrasli dobi D45 Da bi bila varna. Ni pomembna cena žrtve, ki sem jo za to mogla plačati D59	NE	DA Dandanes sem previden F16	4 od 6 oseb navaja socialne posledice nasilja, 2 osebi ne omenjata nobene socialne posledice nasilja.
I							
Doživljanje nasilja v svojem zakonu	DA Ko je bil ujaljen, me je udaril, ko sem ga vrgla iz stanovanja A59 In me je udaril A64 Sem mejo našla, in sem točno vedela A67	NE Nikoli nisem bila odvisna od moškega, imela sem svoj denar B38 Izbrala sem si partnerja, ki ni odvisen od alkohola B39	DA Mogla sem vedno biti tiho in to se je odražalo v mojem zakonu C34 Trpeti psihično in fizično nasilje C35 S strani moža, tašče, brata od moža C59	DA Tudi moj partner je mene tepel D58 Mene je moj mož maltretiral D67 Hotel zapreti v hišo D68 Bil ljubosumen D69	DA In na kasnejši izbor partnerja E49 Omejeval me je zelo E53 Vse, kar mi je on kupil, nisem smela brez njega v bližini obleči E54 Tepel me je E55 Otroka je tudi tepel E57	NE	4 od 6 oseb navaja doživljanje nasilja v svojem zakonu, 2 osebi ne navajata nasilja.
Izvajanje nasilja v svojem zakonu	DA Jaz se nisem pustila, vrnila sem mu nazaj A60 Jaz sem ga	NE	NE	NE	NE	DA Razjezil sem se zaradi določenih stvari F35 In sem udaril ženo F36	4 od 6 oseb ni izvajalo nasilja v svojem zakonu, 2 osebi sta

Intervjuvanci	1S	2S	3Š	4B	5S	6A	SKUPAJ
Teme raziskovanja	sicer takoj nazaj A65						izvajali nasilje v svojem zakonu.
Nasilje kot način vzgoje	DA Ne vem, če sem ga 5-krat, tako poriti ali porokah, ampak takrat, ko je res zaslužil A68 Takrat, ko je jezik začel kazati, sem tako naredila puf A72 Enkrat sem ga po nagiriti 2-krat udarila A75	NE Ga ne bom izvajala na svojih otrocih B43	DA Do svoje najmlajše hčerke, ker se ni hotela učiti C42 2-krat sem jo udarila, potem se je takoj šla učiti C42	DA Včasih sem jih tudi jaz tepla oz. samo hčerko D62 Od jeze in vsega jo udarim D64	NE Nikoli nisem bila nasilna do njega E71	Ne omenja	3 osebe navajajo, da so uporabljale nekakšno obliko nasilja kot način vzgoje. 2 osebi nista uporabljali nasilja kot način vzgoje. 1 oseba ne omenja nasilja kot način vzgoje.
Mnenje o nasilju	SLABO MNENJE Opazovala sem nasilje v svoji družini A103 Vsi trpimo A104	SLABO MNENJE Nasilje ni nikoli prava izbira B47 Tudi svoje otroke učim, da nasilje ni pravilno B49 Za nasilje ni nobene lepe besede B55	SLABO MNENJE Sem jokala in mi je bilo žal, ker sem vedela, kakšne so to bolečine C44 Nasilje ni dobro C45	SLABO MNENJE Nasilje ni v redu D65	SLABO MNENJE Nasilje ni v redu od samega otroštva E70	SLABO MNENJE In grozno je bilo to spoznanje F39 Če bi jo moj oče takrat poiskal, je jaz danes ne bi potreboval F43	Vsi imajo slabo mnenje o nasilju.

5. Razprava

Podatki, ki sem jih dobila v kvalitativni raziskavi, so pokazali, da so v večini moški izvajalci nasilja. 5 od 6 spraševanih oseb navaja, da so v otroštvu doživele nasilje s strani moškega člana. 5 od 6 spraševanih oseb so bile ženskega spola, 1 oseba je bila moškega spola. Haralambos in Holborn (1999) povejo, da uporaba nasilja ali grožnja z nasiljem pomaga obdržati žensko na mestu in ji jemlje pogum za nasprotovanje patriarhatu. Vsi vprašani so bili opazovalci nasilja, 5 od 6 vprašanih so bili tudi žrtve nasilja. Bezenšek-Lalič (2009) pravi, da je opazovanje nasilja enega starša nad drugim povezano s ponavljajočim se opazovanjem nasilnega vedenja, poslušanjem ali gledanjem posledic fizičnega napada enega starša na drugega.

Pri vseh vprašanih opazimo dolgoletne izkušnje nasilja – *Nasilje sem doživljala zelo dolgo (C57); V družini se je dogajalo nasilje od takrat, ko vem zase (D5)* – in hude oblike nasilja, kar posledično tudi pripelje do posledic. Najpogostejše posledice, ki jih vprašani omenijo, so:

- socialne posledice: *Sem prinesla nesigurnost (C7); Pa tudi je bila negotovost v odrasli dobi (D4)*,
- psihične posledice: *V veliki meri je vplivalo na mojo samopodobo (E48); En strah sem imela v sebi (C48)*,
- fizične posledice: *Da ne bi videli modrice od prejšnje noči (E11); Bolelo me je zelo (F13)*.

Repič (2008) pravi, da travmatični dogodki, kot so družinsko in socialno nasilje, posilstva, napadi, katastrofe, vojne, nesreče, ropi, soočajo ljudi s tako grozo in grožnjo, da lahko osebam, ki jih doživijo začasno ali za stalno, spremenijo njihovo zmogljivost za soočanje, njihove zaznave grožnje in njihov koncept o sebi.

5 od vprašanih pove, da so v otroštvu imeli dober odnos z mamo. Izjemno pomemben vpliv na učinke izpostavljenosti nasilju enega starša nad drugim ima reakcija mame na nasilje. Raziskave kažejo, da ima mamin stres zaradi nasilja in drugih izvorov stresa samostojen doprinos k negativnim posledicam za otroka (Pećnik, 2003). Pokaže se, da je tudi opazovanje nasilja nad mamo boleča izkušnja: *Ampak več so me bolele mamine solze (E25)*. V trenutku nasilja se pojavljajo občutki strahu, jeze, nezaupanje, sram in jok.

V raziskavi sem dobila podatke, da so v življenju vprašani doživeli več oblik nasilja. Pojavlja se tudi kombinacija več vrst nasilja. Pri vseh vprašanih se pojavlja fizično nasilje, ki

je najbolj opazno in je najpogostejša oblika nasilja. Pri 4 osebah se pojavlja psihično nasilje in pri 1 eni osebi spolno nasilje. Ena oseba navaja zanemarjanje kot obliko nasilja, ki se pojavlja. Dve osebi navajata tudi izkoriščanje kot nasilje. Najbolj opazna kombinacija nasilja je psihično in fizično nasilje. Ekonomskega nasilja ne navajajo, navajajo pa težave s financami in željo po odvisnosti ter to navajajo kot dejavnik, ki je okrepil vzorce nasilja. *Bila je odvisna od očima, ker je pila, je službo izgubila (A55); Nisem smela delati in sem bila odvisna od njega (E58); Jaz sem se želel čim prej redno zaposliti (D39)*. Moški lahko uporabijo svojo finančno moč, če so glavni ali edini prejemniki plače, da nadzirajo vedenje žensk (Haralambos in Holborn, 1999, str. 450).

Kot razloge nasilja 3 osebe navajajo alkohol kot potencialni vzrok za družinsko nasilje: *Šel je, napil se in jo napadel (D26); Bila je tudi pijača vmes (A4)*. 3 osebe pa ne navajajo alkohola kot potencialni vzrok nasilja.

Duševna bolezen kot vzrok družinskega nasilja je bila prisotna samo v enem primeru: *Moj oče je imel probleme z jezo zaradi grozne izgube (F5)*.

Pretekle izkušnje z nasiljem staršev lahko povzročijo tudi nasilen odziv ali nasilje. To sem tudi raziskovala v diplomskem delu, in sicer je 5 od 6 vprašanih povedalo, da je starš, ki je izvajal nasilje, imel v preteklosti nekakšne izkušnje z nasiljem. Tudi 5 od 6 vprašanih je povedalo, da je kasneje v svojem zakonu doživljalo ali izvajalo nasilje, in sicer so 4 osebe ženskega spola nasilje doživljale, oseba moškega spola je nasilje izvajala in oseba ženskega spola se je nasilno odzvala na nasilje ter tudi sama izvajala nasilje kot vid obrambe v svojem zakonu. S tem lahko citiram Bezenšek-Lalič (2009, str. 26), ki pravi, da se dekleta pogosteje identificirajo z vlogo žrtve, fantje pa z vlogo nasilnika.

Zanimiv podatek, ki sem ga dobila, je, da je večina vprašanih mislila, da so nasilje sami izzvali z dejanjem, in sicer to meni 5 od 6 oseb: *Ker ni znala biti tiho takrat, ko bi mogla (A43); Me je prepričal, da si zaslužim to nasilje (E44)*.

Revščina kot dejavnik, ki je okrepil vzorce nasilja, se pojavlja pri 2 osebah. *Sem gnilo jabolko pobirala po tleh (A37); Nobeden ni delal redno in nismo imeli nobenega zaslužka (D38)*.

Ker nam oseba, ki izvaja nasilje, povzroči veliko bolečine in strahu s svojimi dejanji, sem pričakovano dobila rezultate, da je 5 od vprašanih imelo slab odnos s staršem, ki je bil nasilnež. *V bistvu z njim nisem imela dobrega odnosa (E34); Nisva bila dosti povezana (F27)*.

Ena od vprašanih, pri kateri je bila nasilnež mama, odnos z mamo razlaga na način, da je bila dobra mama, ampak je imela izbruhe jeze, ko ni bila dobra za njo. *Mama je skrbela za nas, bila ljubeča (C29); Ampak zaradi jeze na druge, sem jaz mogla trpeti (C20)*.

Pri dveh osebah se pojavlja višje izobraževanje kot pomoč pri obvladovanju nasilja, in sicer se tudi to pokaže v njihovem zakonu, pri pripravljenosti, da delajo na prekinitvi kroga nasilja: *Izobraževala sem se, to je v veliki meri vplivalo (B41)*. Ista oseba je bila zmožna prekiniti krog nasilja.

Probleme pri reševanju težav lahko povzročijo tradicionalni vzorci, ker se osebe bojijo obsojanja okolja: *Se je bala, da je bodo ljudje obsojali (B18)* in patriarhalnega vpliva: *Tudi sem bila navajena iz hiše očija, ki je tepel mojo mamo, sem šla v hišo človeka, ki tepe mene (D73)*.

Za lažje sprejemanje in obvladovanje nasilja je ključnega pomena tudi podpora ljudi in socialne mreže okoli nas. 2 osebi navajata, da sta bili deležni pomoči svojih sorodnikov, 1 oseba pa pomoči sosedov, medtem ko 3 osebe navajajo, da niso bile deležne nobene podpore ali pomoči s strani svoje socialne mreže.

Zelo pomembna podpora za otroka, ki je deležen nasilja, je podpora starša, ki je žrtev v odnosu, in njegova navezanost z otrokom. Bowlby (1982) govori o sistemu navezanosti pri otrocih, in sicer aktiviranje sistema navezanosti pri otrocih vodi do posebnih vzorcev vedenja, ki so tesno povezani z vzorci vedenja staršev ali osebe, ki vzgaja otroka. Pridobljeni podatki kažejo, da so bile 4 od 6 oseb deležne podpore starša, ki je bil žrtev, v tem primeru mame: *Se ulegla zraven pa nam govorila, da bo vse v redu (B15)*; *Bila je polna ljubezni do mene (F25)*. Pri enem vprašanem pa mama ni bila podpora, in sicer se je otroku odrekla: *Mama se mi je odrekla (A50)*. Za enega vprašanega nisem dobila podatkov, ker se nasilje ni izvajalo na drugem staršu, ampak na sorojencih: *Moja mami je bila nasilna do nas otrok (C3)*.

Institucije so lahko vir pomoči za osebe, ki so deležne nasilja. Danes je na voljo veliko ustanov in organizacij, ki obravnavajo problematiko nasilja, pa tudi veliko SOS telefonov za pomoč osebam, ki se nahajajo v nasilnem krogu. Po podatkih, ki sem jih dobila iz svojega kvalitativnega raziskovanja, opazam, da so 4 osebe imele pomoč s strani institucije: *Lahko sam greš z vzgojitelji pa se lahko pomeniš z njimi (A32)*; *Policija ga je kaznovala, včasih tudi odpeljala (E28)*. 2 osebi pa ne omenjata institucije kot vir pomoči v njihovem boju z nasiljem.

Še en vir pomoči v človekovem življenju sta religija in vera. 2 vprašani osebi sta povedali, da sta za pomoč zaradi nasilja prosili Boga in upali na pomoč: *Je bila zelo verna, upala je v Boga, da jo bo rešil (B19)*; *Prosila sem Boga za pomoč (D70)*. V drugem primeru pa lahko najdemo religijo kot pospeševalca nasilja: *Verna zelo in se ni smelo nič kaj takega (A29)*.

Glavni del kvalitativne raziskave so bili vzorci nasilja. Razdelila sem jih v 3 podskupine.

Prva skupina je skupina ponavljajočih se vzorcev. 5 od 6 oseb navaja, da ima ponavljajoče se vzorce iz svojega otroštva, in sicer:

- vzorce izzivanja: *On je ležal, jaz sem ga izzivala (A63); Poglej, bom ista kot mama (A66),*
- vzorce trpljenja: *Vedno sem trpela, ker sem bila navajena na to (C60),*
- vzorce vloge mame: *V bistvu jaz sem prevzela vlogo svoje mame (D50),*
- vzorce istega partnerja: *In sem našla partnerja, ki mi ne stoji ob strani (D51),*
- vzorce nasilja: *Ter sem kasneje v življenju trpela nasilje hujše kot ona (E37); Razen, da sem nasilje prenesel v svojo družino (F42).*

Naslednja skupina je skupina odklonilnih vzorcev. 4 od 6 oseb navaja odklonilne vzorce iz svojega otroštva.

Prvi so, da ne bodo izvajali nasilja, moški se poistoveti z vlogo nasilneža in pove, da nikoli ne bo kot njegov oče: *Nikoli ne bom kot moj oče (F32)*. Ženske se poistovetijo z vlogo žrtve in povejo, da v svojem življenju ne bodo trpele nasilja: *Sem si načrtala v glavi, da ne bom trpela nasilja, kot je moja mama (B42)*.

Omenim naj še eno obliko vzorcev, in sicer nezavedno reproducirane. Povemo si, da ne bomo isti kot naš bližnji, ampak v nekem trenutku dojamemo, da počnemo iste stvari, za katere smo rekli, da jih ne bomo nikoli. V moji raziskavi 2 osebi govorita o nezavedno reproduciranih vzorcih: *Sem ga prijela in na kavč zrinila A23; »A ne boš kot svoj oče« (F37), Na koncu sem bil (F38)*.

Govorila sem o doživljanju in izvajanju nasilja v zakonu. Naj omenim še nasilje kot vzgojno metodo oz. uporabo nasilja z namenom, da bi otroka vzgojili na pravi način z nezavedno reproduciranim vzorcem. 3 osebe navajajo, da so pri vzgoji otrok uporabljali nekakšno obliko nasilja: *2-krat sem jo udarila, potem se je takoj šla učiti (C42); Ne vem, če sem ga 5-krat, tako po riti ali po rokah, ampak takrat, ko je res zaslužil (A68)*. 2 osebi pa navajata, da nista uporabljali nasilja kot vzgojno metodo: *Ga ne bom izvajala na svojih otrocih (B43); Nikoli nisem bila nasilna do njega (E71)*. Ena oseba od vprašanih ne omeni nič o vzgoji otrok.

Kot rezultat slabih izkušenj z nasiljem imajo vsi vprašani slabo mnenje o nasilju in se zavedajo, da nasilje ni prava izbira: *Nasilje ni nikoli prava izbira (B47)*.

6. Sklepi

Na podlagi podatkov, ki sem jih dobila, in literature, ki sem jo prebrala v obdobju raziskovanja, sem ugotovila:

- Moški v raziskavi se je poistovetil z vlogo nasilneža in je sam izvajal nasilje v svojem zakonu, medtem ko so se ženske poistovetile z vlogo žrtve in trpele nasilje, ki se je izvajalo nad njimi v njihovem zakonu.
- Prisotne so dolgoletne izkušnje z nasiljem, pojavljajo se hude oblike nasilja, ki povzročajo fizične, psihične in socialne posledice.
- Pomemben dejavnik pri obvladovanju in lažjim sprejemanjem nasilja je odnos z žrtvijo, večina vprašanih je imela dober odnos z žrtvijo.
- Ob nasilju se pojavijo razne misli in občutki, najpogosteje so omenjeni občutek strahu, krivde, jeze, nezaupanje in jok.
- V največji meri je prisotno fizično nasilje, za njim sledi psihično in nato kombinacija obeh. V manjšem obsegu se pojavljajo spolno nasilje, zanemarjanje in izkoriščanje.
- Polovica vprašanih za potencialni dejavnik za izbruh nasilja navaja alkohol, druga polovica pa navaja druge potencialne razloge za izbruh nasilja.
- Ena izmed vprašanih oseb kot potencialni dejavnik navaja duševno bolezen starša, ki izvaja nasilje.
- Večina staršev, ki izvajajo nasilje v družini, je imela v preteklosti izkušnje z nasiljem.
- Večina oseb je prepričana, da so za nasilje včasih bili krivi sami in so ga na določen način izzvali.
- Vsi vprašani so bili opazovalci nasilja, nasilje je na posreden in neposreden način vplivalo na njih. Posledice so se kasneje odražale v njihovem zakonu ali pri vzgoji otrok.
- Samo ena oseba ni bila žrtev nasilja, drugi so vsi tudi sami doživljali nasilje kot otroci.
- 2 osebi navajata revščino kot tvegani dejavnik za prenos nasilja.
- Prisoten je zelo slab odnos z nasilnežem kot posledica nasilnih dejanj pa tudi samega značaja nasilneža.
- V večini primerov je na prenos nasilja v veliki meri vplivalo nižje izobraževanje, ki je omejilo dostop do morebitnih podatkov in informacij za boj z nasiljem. Nižje izobraževanje je prispevalo tudi k večji finančni odvisnosti zaradi nezmožnosti zaposlovanja ali nižjih prihodkov.

- V primeru, kjer oseba nasilja ni prenesla v svoj zakon, se opaža visoka stopnja izobraževanja, v primeru, kjer se je nasilje opazilo ob pravem času in kjer se je prekinil mehanizem izvajanja nasilja nad partnerjem, je bila prisotna visokošolska izobrazba.
- Dober odnos z žrtvijo (v teh primerih z mamo) je v otroku vzbudil občutek krivde in občutek, da ga mama potrebuje, zato so se osebe z mamo identificirale. To je imelo kasneje v njihovem življenju posledice, saj so trpele nasilje v svojem zakonu.
- V polovici primerov se pojavlja podpora socialne mreže pri obvladovanju nasilja in njegovem lažjem sprejemanju.
- Tradicionalni vzorci so v veliki meri vplivali na podaljšanje trpljenja nasilja v zakonu. Tukaj se je pokazal patriarhalni stil vzgoje.
- Finance so bile dejavnik, ki je okrepil vzorce nasilja. Zaradi nezmožnosti preživetja, ker žena ni imela lastnega denarja, so se osebe odločile vztrajati v nasilnem odnosu.
- Polovica vprašanih pove, da ni imela nobene pomoči v svoji socialni mreži, kar je tudi prispevalo k okrepitvi vzorcev nasilja.
- Institucije so vir pomoči pri obvladovanju nasilja in pri prekinitvi vzorcev nasilja.
- Manjšina vprašanih kot vir moči dojema Boga in se nanj obrne, ko potrebuje pomoč.
- Pokazalo se je, da so vprašani določene vzorce prinesli iz svoje družine. V največji meri se pojavljajo ponavljajoči se vzorci vedenj, ki so jih opazovali v otroštvu, in vzorci trpljenja in nasilja, ki so ga žrtve opazovale.
- Ena oseba je prekinila krog nasilja in ga ni doživljala ali izvajala v svojem zakonu.
- Štiri osebe ženskega spola so se v svojih zakonih identificirale z vlogo žrtve in trpele nasilje.
- Ena oseba moškega spola je v svojem zakonu izvajala nasilje, ki ga je sama bila deležna v otroštvu kot opazovalec nasilja očeta nad mamo.
- Polovica je nasilje kot nezavedni vzorec uporabljala kot vzgojno metodo pri vzgoji svojih otrok.
- Zaradi slabih izkušenj imajo vse osebe zelo slabo mnenje o nasilju in menijo, da nasilje ni v redu.

7. Uporabljena literatura

Allen, J. P., Marsh, P., McFarland, C., McElhaney, K. B., Land, D. J., Jodl, K. M., & Peck, S. (2002). Attachment and autonomy as predictors of the development of social skills and delinquency during mid adolescence. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70(1), 56–66.

Assmann, J. (2008). *Religija in nasilje: eseji in razprave*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Bandura, A., Ross, D., & Ross, S. A. (1963). Imitation of film-mediated aggressive models. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66(1), 3–11.

Bezenšek-Lalič, O. (2009). *Odzivanje socialnih delavk in delavcev na nasilje v družini*. Ljubljana: Društvo SOS telefona za ženske in otroke, žrtve nasilja.

Blow, A. J., & Timm, T. M. (2002). Promoting community through family therapy: helping clients develop a network of significant social relationships. *Journal of Systemic Therapies*, 21(2), 67–89.

Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: retrospect and prospect. *American journal of Orthopsychiatry*, 52(4), 664–678.

Constable, R., & Lee, D. B. (2015). *Social work with families: Content and process*. Chicago: Illinois Lyceum Books.

Cvetek, R. (2009). *Bolečina preteklosti: travma, medsebojni odnosi, družina, terapija*. Celje: Mohorjeva družba.

Čacinovič Vogrinčič, G. (1998). *Psihologija družine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Čacinovič Vogrinčič, G. (2008). *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Čacinovič Vogrinčič, G., & Mešl, N. (2019). *Socialno delo v družini*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Dobash, R. E., & Dobash, R. P. (1992). *Women: violence and social change*. London: Routledge.

Durkheim, E. (2009). *Vzgoja in sociologija*. Ljubljana: Založba Krtina.

Đurić, M. (1964). *Sociološka hrestomatija – sociologija Maxa Webera*. Zagreb: Matica Hrvatska.

Filipčič, K. (2002). *Nasilje v družini*. Ljubljana: Bonex.

Haralambos, M., & Holborn, M. (1999). *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.

- Herman, J. (1997). *Trauma and recovery: from domestic abuse to political terror*. London: Rivers Oram.
- Kellermann, N. P. (2001). Transmission of holocaust trauma-an integrative view. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*, 64(3), 256–267.
- Killen, K. (2001). *Zlostavljana djeca su odgovornost svih nas*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
- Matić, R., & Matić, M. (2014). *Društveni uzroci nasilja* [pdf]. Pridobljeno 18. 10. 2021 s <http://franjevacki-institut.hr/sadrzaj/pdf/2014-11-13-19-03-9571-.pdf>
- Mesec, B. (2009). *Načrtovanje raziskave: študijsko gradivo za interno uporabo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo.
- Mešl, N. (2008). *Razvijanje in uporaba znanja v socialnem delu z družino (Procesi soustvarjanja teoretskega znanja v praksi)*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani.
- Mikuš Kos, A., & Slobodnjak, V. (2000). *Nesreče, travmatski dogodki in šola*. Ljubljana: DZS.
- Milivojević, Z. (2007). *Emocije*. Novi Sad: Psihopolis.
- Munc, M. (2010). *Nemoč nasilja*. Maribor: De Vesta.
- Papalia, D. E., Olds, S. W., & Feldman, R. D. (2007). *Human development*. New York: McGraw Hill.
- Pećnik, N. (2003). *Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece*. Jasterbarsko: Naklada Slap.
- Podreka, J. (2018). *Nasilje: njegove interpretacije in reprezentacije*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Repič, T. (2008). *Nemi krik spolne zlorabe in novo upanje*. Celje: Mohorjeva družba.
- Rutter, M. (1993). Resilience: Some conceptual considerations. *Journal of Adolescent Health*, 14(8), 626–631.
- Šeparović, Z. (1998). *Nasilje u obitelji*. Dubrovnik: Odbor svjetskog viktimološkog društva.
- Škoda, T. (2015). Vzgoja, izobraževanje in vseživljenjsko učenje – vzgojni pristopi. *Revija za univerzalno odličnost*, 4(4), 225–235.
- Švab, A. (2001). *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, zbirka Sodobna družba.
- Tušak, M., & Tušak, M. (2003). *Psihologija športa*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Ule, M. (2003). Spremenjena razmerja zasebnosti in družinskega življenja. V M. Ule, & M. Kuhar (ur.), *Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni* (str. 50–51). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Urek, M. (2012). *Individualno načrtovanje varnosti. Ocena tveganja in načrtovanje varnosti*. Pridobljeno 20. 10. 2021 s <https://slidetodoc.com/individualno-nartovanje-varnosti-mojca-urek-ocena-tveganja-in/>

Verhaeghe, P. (2016). *Identiteta*. Mengeš: Ciceron.

Waiss, M., & Galle, I. (1996). *V labirintu spolnih zlorab: delo z žrtvami, storilci in starši*. Ljubljana: Forma 7.

Wise, J. B. (2005). *Empowerment practice with families in distress*. New York: Columbia University Press.

Zakon o preprečevanju nasilja (ZPND) (2008). Ur. l. RS 16/2008.

Zaviršek, D. (2004). Od aktivizma do profesionalizacije: refleksija delovanja ženskih nevladnih organizacij na področju nasilja nad ženskami in otroki v Sloveniji. V D. Horvat, & D. Lešnik Mugnaioni (ur.), *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: priročnik* (str. 1–13). Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.

Zaviršek, D. (2005). Vloga služb socialnega varstva pri obravnavi nasilja nad ženskami in otroki. *Javna uprava*, 41(2-3), 553–570.

8. Priloge

8.1. Smernice za intervju

Splošni podatki – starost, kraj bivanja, generacija, ki jo predstavljate v družini.

Nasilje v primarni družini – opazovalec ali žrtev, kako je nasilje vplivalo na njih, intenziteta in dolžina trajanja nasilja ter podatki o izvajalcu nasilja.

Nasilje – kaj zanje predstavlja nasilje, vrsta nasilja, razlika med konfliktom in nasiljem, trajanje nasilja.

Odnosi – odnos z drugimi osebami, odnos z nasilnežem, odnos z mamo.

Razlogi za nasilje.

Materialni status in izobraževanje.

Kulturni prenos.

Vzorci, ki so jih ponavljali – ponavljajoči se, odklonilni, nezavedno producirani.

Mnenje o nasilju danes.

Posledice nasilja in kje se izražajo.

Doživljanje nasilja v zakonu.

Njihovo starševstvo in vzgoja.

8.3. Primer odprtega kodiranja

Intervju št. 5

ŠTEVILKA IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
E1	Od samega otroštva občutim »lepote« nasilja	»Lepote nasilja«	Dolžina trajanja nasilja	Doživljanje nasilja v primarni družini
E2	Bila sem opazovalka	Opazovalka	Opazovalec	Žrtev ali opazovalec nasilja
E3	In žrtev	Žrtev	Žrtev	Žrtev ali opazovalec nasilja
E4	Rojena sem v zelo nesrečni družini	Nesrečna družina	Pretekle izkušnje starša z nasiljem	Razlogi nasilja
E5	Bila žalost in strah vedno v zraku	Žalost in strah	Socialne posledice	Posledice nasilja
E6	Oče je redno maltretiral in tepel mamo	Maltretiral in tepel	Fizično nasilje	Oblike nasilja, ki se pojavljajo
E7	Srečna je bila, no, ko nismo slišale, da jo udarja, kako pada na tla	Noč brez nasilja	Intenziteta nasilja	Doživljanje nasilja v primarni družini
E8	kako mama joka in jeca	Jok in jecaj	Intenziteta nasilja	Doživljanje nasilja v primarni družini
E9	Njegove vzdihe zadovoljstva in njen jok, ko sta imela odnos	Zadovoljstvo in jok	Spolno nasilje	Oblike nasilja, ki se pojavljajo
E10	Okrog vratu je imela ruto ali se je namazala s pudrom	Ruta ali puder	Fizične posledice	Posledice nasilja
E11	Da ne bi videli modrice od prejšnje noči	Modrice	Fizične posledice	Posledice nasilja
E12	Nasilje je trajalo, dokler se nista ločila	Nasilje in ločitev	Dolžina trajanja nasilja	Doživljanje nasilja v primarni družini
E13	Grozil, da nas bo ubil, raznesel v	Grožnje	Psihično nasilje	Oblike nasilja, ki se pojavljajo

	stanovanju itn.			
E14	Nismo si upale preveč naglas niti dihati, ker smo se bale, da ga bo to razjezilo	Razjezilo	Strategije preživetja	Doživljanje nasilja v primarni družini
E15	Jaz sem bila vedno priden otrok	Priden otrok	Strategije preživetja	Doživljanje nasilja v primarni družini
E16	Da bi me lahko oče pogledal in pohvalil	Pohvala	Odnos s staršem, ki je nasilnež	Dejavniki, ki so okrepili vzorce nasilja
E17	Veliko stvari zlagal in narobe povedal	Laži	Pretekle izkušnje starša z nasiljem	Razlogi nasilja
E18	Vsako noč manj ljubila	Ljubiti	Psihološke posledice	Posledice nasilja
E19	Mogla dobiti njegovo dovoljenje, da bi lahko delala	Dovoljenje za delo	Ekonomsko nasilje	Oblike nasilja, ki se pojavljajo
E20	In ga je dobila, ko sem bila 10 let stara	10 let stara	Finance	Pomoč pri obvladovanju nasilja
E21	Jo je zasledoval v službo in obtoževal, da ga vara	Obtoževanje	Psihično nasilje	Oblike nasilja, ki se pojavljajo
E22	Jaz sem vedela, da to ni res	Ni resnica	Odnos s staršem, ki ni izvajal nasilja	Doživljanje nasilja v primarni družini
E23	Začela sem ga se izogibati	Izogibanje	Strategije preživetja	Doživljanje nasilja v primarni družini
E24	Večkrat sem bila tudi jaz tepena	Večkrat tepena	Žrtev	Opazovalec ali žrtev
E25	Ampak več so me bolele mamine solze	Mamine solze	Opazovalec	Opazovalec ali žrtev
E26	Bežale po snegu na policijo	Pobeg na policijo	Institucije	Pomoč pri obvladovanju nasilja in njegovo lažje sprejemanje
E27	Nismo imele nobenega, da bi	Nobenega za pobeg	Socialna mreža	Dejavniki, ki so okrepili vzorec

	pobegnile ali se umaknile			nasilja
E28	Policija ga je kaznovala, včasih tudi odpeljala	Kazen policije	Institucije	Pomoč pri obvladovanju in njegovo lažje sprejemanje
E29	Vedno smo bile v strahu	Strah	Občutki pri nasilju	Doživljanje nasilja v primarni družini
E30	Nismo smele imeti prijateljic, ker so to vse »bodoče prostitutke«	»Bodoče prostitutke«	Socialna mreža	Dejavniki, ki so okrepili vzorce nasilja
E31	Ko sem jaz imela 14 let, sta se onadva končno ločila	Pri 14 letih ločitev	Dolžina trajanja nasilja	Doživljanje nasilja v primarni družini
E32	Zelo sem ga se bala	Strah	Psihične posledice	Posledice nasilja
E33	Po tem je bil še več in več nasilen	Nasilje	Intenziteta nasilja	Doživljanje nasilja v primarni družini
E34	V bistvu z njim nisem imela dobrega odnosa	Slab odnos	Odnos s staršem, ki je nasilnež	Dejavniki, ki so okrepili vzorce nasilja
E35	Z mamo sem bila vedno bolj povezana	Bolj povezana	Odnos s staršem, ki je žrtev	Dejavniki, ki so okrepili vzorce nasilja
E36	Sem se jaz identificirala z njo	Identifikacija	Odnos s staršem, ki je žrtev	Dejavniki, ki so okrepili vzorce nasilja
E37	Ter sem kasneje v življenju trpela nasilje, hujše kot ona	Hujše nasilje	Doživljanje nasilja v svojem zakonu	Odnos do nasilja v odrasli dobi
E38	Oče je bil slab na živcih	Slab na živce	Pretekle izkušnje starša z nasiljem	Razlogi nasilja
E39	Odraščal je v eni zelo nezdravi družini, kjer je bilo prisotno nasilje	Nezdrava družina	Pretekle izkušnje starša z nasiljem	Razlogi nasilja
E40	Ni pil alkohola, včasih, ampak ne	Ni pil alkohola	Alkohol	Razlogi nasilja

	vsak dan			
E41	Denarja smo tudi imeli dovolj	Dovolj denarja	Revščina	Dejavniki, ki so okrepili nasilje
E42	Manipuliral z mano	Manipulacija	Psihično nasilje	Oblike nasilja, ki so se pojavljale
E43	Me prepričal, da sem si zaslužila to nasilje	Zaslužila nasilje	Izzivanje nasilja	Razlogi za nasilje
E44	Naša oklica ni reagirala na nasilje	Brez reakcije okolice	Socialna mreža	Dejavniki, ki so okrepili nasilje
E45	V šoli niso nič opazili	Šola	Institucije	Pomoč pri obvladovanju nasilja in njegovo lažje sprejemanje
E46	Nisem hotela izzivati nobenega, ker sem se bala posledic svojih dejanj.	Posledice dejanj	Socialne posledice	Posledice nasilja
E47	V veliki meri vplival na mojo samopodobo	Samopodoba	Psihične posledice	Posledice nasilja
E48	In na kasnejši izbor partnerja	Izbor partnerja	Doživljanje nasilja v zakonu	Odnos do nasilja v odrasli dobi
E49	Pristala na vse, da bi občutila ljubezen	Ljubezen	Doživljanje nasilja v zakonu	Odnos do nasilja v odrasli dobi
E50	Jaz to zaslužim, boljšega od njega ne morem dobiti	Boljši ne obstaja	Doživljanje nasilja v zakonu	Odnos do nasilja v odrasli dobi
E51	Moj prvi zakon je bil blago povedano grozen	Prvi zakon je grozen	Doživljanje nasilja v zakonu	Odnos do nasilja v odrasli dobi
E52	Omejeval me je zelo	Omejevanje	Psihično nasilje	Oblike nasilja, ki se pojavljajo
E53	Vsega, kar mi je on kupil, nisem smela brez njega v bližini obleci	Brez njega obleci	Psihično nasilje	Oblike nasilja, ki se pojavljajo
E54	Tepel me je	Nasilje	Doživljanje nasilja v zakonu	Odnos do nasilja v odrasli dobi

E55	Na silo sem imela odnose z njim	Odnosi na silo	Spolno nasilje	Oblike nasilja, ki se pojavljajo
E56	Otroka je tudi tepel	Nasilje nad otrokom	Nasilje kot način vzgoje	Odnos do nasilja v odrasli dobi
E57	Nisem smela delati in sem bila odvisna od njega	Brez dela	Ekonomsko nasilje	Oblike nasilja, ki se pojavljajo
E58	Sem mogla splaviti, ker me je prisilil	Splav	Doživljanje nasilja v zakonu	Odnos do nasilja v odrasli dobi
E59	Sem mislila, da me dejansko ima rada	Dejansko rad	Socialne posledice	Posledice nasilja
E60	Jaz tudi moram trpeti, ker tako je bilo v družini	Trpljenje	Ponavljajoči se vzorci	Vzorci, ki smo jih prinesli iz otroštva
E61	Imam težave s hrbtenico in rokami, ker sem večkrat padla od udarcev	Težave s hrbtenico in rokami	Fizične posledice	Posledice nasilja
E62	Tretjič zanosila in rodila	Rodila	Podpora starša, ki je žrtev	Pomoč pri obvladovanju nasilja
E63	Mama me je podpirala	Podpora	Podpora starša, ki je žrtev	Pomoč pri obvladovanju nasilja in njegovo lažje sprejemanje
E64	Bil je moški, bala sem se	Moški	Tradicionalen vpliv	Dejavniki, ki so okrepili vzorce nasilja
E65	Ubogi otrok je gledal nasilje, ki ga je njegov oče izvajal nad mami	Izvajanje nasilja zraven otroka	Doživljanje nasilja v zakonu	Odnos do nasilja v odrasli dobi
E66	Ko je bil 5 let star, smo pobegnili	Pobeg	Doživljanje nasilja v zakonu	Odnos do nasilja v odrasli dobi
E67	Poklicali v varno hišo in so nas tam vzeli	Varna hiša	Institucija	Pomoč pri obvladovanju nasilja in njegovo lažje sprejemanje
E68	In svojega sina	Rešila trpljenja	Podpora starša, ki	Pomoč pri

	rešila trpljenja		je žrtev	obvladovanju nasilja in njegovo lažje sprejemanje
E69	Nasilje ni v redu, sem vedela od samega otroštva	Nasilje ni v redu	Mnenje o nasilju	Odnos do nasilja v odrasli dobi
E70	Nikoli nisem bila nasilna do njega	Nikoli nasilna	Nasilje kot način vzgoje	Odnos do nasilja v odrasli dobi
E71	Dobila tisto ljubezen, po kateri hrepenim od moža in sina	Ljubezen	Podpora socialne mreže	Pomoč pri obvladovanju nasilja

8.4. Primer osnega kodiranja

Intervju št. 5

DOŽIVLJANJE NASILJA V PRIMARNI DRUŽINI

Dolžina trajanja nasilja:

- od samega otroštva občutim »lepote« nasilja (E1),
- nasilje je trajalo, dokler se nista ločila (E12),
- ko sem jaz imela 14 let, sta se onadva končno ločila (E32).

Intenziteta nasilja:

- srečna je bila noč, ko nismo slišale, da jo udarja, kako pada na tla (E7),
- kako mama joka in jeca (E48),
- po tem je bil še več in več nasilen (E34).

Spol nasilneža:

- oče je redno maltretiral mamo (E6).

Spol žrtve:

- kako mama joka in jeca (E8).

Odnos s staršem, ki ni izvajal nasilja:

- jaz sem vedela, da to ni res (E22).

Strategije preživetja:

- nismo si upale preveč naglas niti dihati, ker smo se bale, da ga bo to razjezilo (E14),
- jaz sem bila vedno priden otrok (E15),
- začela sem se ga izogibati (E23).

Občutki ob nasilju:

- vedno smo bile v strahu (E30).

OBLIKE NASILJA, KI SE POJAVLJAJO

Fizično nasilje:

- oče je redno maltretiral in tepel mamo (E6).

Psihično nasilje:

- grozil, da nas bo ubil, raznesel v stanovanju itn. (E13),
- jo je zasledoval v službo in obtoževal, da ga vara (E21),
- manipuliral z mamo (E43),
- omejeval me je zelo (E53),
- vsega, kar mi je on kupil, nisem smela brez njega v bližini obleci (E54).

Spolno nasilje:

- njegove vzdihe zadovoljstva in njen jok, ko sta imela odnos (E9),

– na silo sem imela odnose z njim (E57).

Ekonomsko nasilje:

- mogla dobiti njegovo dovoljenje, da bi lahko delala (E19),
- nisem smela delati in sem bila odvisna od njega (E58).

RAZLOGI NASILJA

Pretekle izkušnje starša z nasiljem:

- rojena sem v zelo nesrečni družini (E4),
- oče je bil slab na živcih (E39),
- odraščal je v eni zelo nezdravi družini, kjer je bilo prisotno nasilje (E40).

Alkohol:

- ni pil alkohola, včasih, ampak ne vsak dan (E41).

Izzivanje nasilja:

- me prepričal, da sem si zaslužila to nasilje (E44).

ŽRTEV ALI OPAZOVALEC

Žrtev:

- in žrtev (E3),
- večkrat sem bila tudi jaz tepena (E24).

Opazovalec:

- bila sem opazovalka (E2),
- ampak več so me bolele mamine solze (E25).

DEJAVNIKI, KI SO OKREPILI VZORCE NASILJA

Odnos s staršem, ki je nasilnež:

- da bi me lahko oče pogledal in pohvalil (E16),
- v bistvu z njim nisem imela dobrega odnosa (E34).

Odnos s staršem, ki je žrtev:

- z mamo sem bila vedno bolj povezana (E35),
- sem se jaz identificirala z njo (E35).

Tradicionalen vpliv:

- bil je moški, bala sem se (E65).

Socialna mreža:

- nismo imele nobenega, da bi pobegnile ali se umaknile (E27),

- nismo smele imeti prijateljic, ker so to vse »bodoče prostitutke« (E31),
- naša okolica ni reagirala na nasilje (E45).

Revščina:

- denarja smo tudi imeli dovolj (E42).

POMOČ PRI OBVLADOVANJU NASILJA IN NJEGOVO LAŽJE SPREJEMANJE

Finance:

- in ga je dobila, ko sem bila 10 let stara (E20).

Institucije:

- bežale po snegu na policijo (E26),
- policija ga je kaznovala, včasih tudi odpeljala (E28),
- poklicali v varno hišo in so nas tam vzeli (E68),
- v šoli niso nič opazili (E46).

Podpora starša, ki je žrtev:

- tretjič zanosila in rodila (E63),
- mama me je podpirala (E64),
- in svojega sina rešila trpljenja (E69).

Podpora socialne mreže:

- dobila tisto ljubezen, po kateri hrepenim od moža in sina (E72).

VZORCI, KI SMO JIH PRINESLI IZ OTROŠTVA

Ponavljajoči se vzorci:

- jaz tudi moram trpeti, ker tako je bilo v družini (E61).

POSLEDICE NASILJA

Socialne posledice:

- žalost in strah sta bila vedno v zraku (E5),
- nisem hotela izzivati nobenega, ker sem se bala posledic svojih dejanj (E47),
- sem mislila, da me dejansko ima rada (E60).

Fizične posledice:

- okrog vratu je imela ruto ali se je namazala s pudrom (E10),
- da ne bi videli modrice od prejšnje noči (E11),
- imam težave s hrbtenico in rokami, ker sem večkrat padla od udarcev (E62).

Psihične posledice:

- vsako noč manj ljubila (E18),
- v veliki meri vplivalo na mojo samopodobo (E48).

ODNOS DO NASILJA V ODRASLI DOBI

Doživljanje nasilja v svojem zakonu:

- ter sem kasneje v življenju trpela nasilje hujše kot ona (E38),
- in na kasnejši izbor partnerja (E49),
- pristala na vse, da bi občutila ljubezen (E50),
- jaz to zaslužim, boljšega od njega ne morem dobiti (E51),
- moj prvi zakon je bil blago povedano grozen (E52),
- tepel me je (E55),
- sem mogla splaviti, ker me je prisilil (E59),
- ubogi otrok je gledal nasilje, ki ga je njegov oče izvajal nad mami (E66),
- otroka je tepel (E57).

Nasilje kot način vzgoje:

- nikoli nisem bila nasilna do njega (E71).

Mnenje o nasilju:

- nasilje ni v redu, sem vedela od samega otroštva (E70).

8.5. Intervjuji označeni z izjavami

Intervju št. 1 – S.

Rojena sem 1961 v Ljubljani, živela sem v Grosuplju, v družini nas je bilo ... Jaz pa moj brat pa mama in imela sem očima, mačeho, očeta in mamo vse v enem kraju. Sicer oče ni bil nasilen, naju je obiskoval, ampak potem ko je očima spoznala moja mama, on je bil zelo nasilen A1. Najprej nad mamo A2, pol se je pa nad naju A3, nad mojega brata, ki je 4 leta mlajši od mene, niti ne tok. Jaz sem pač bila tok stara, da sem se potegovala za mamo in sem malo jezik vrtela. Bila je tudi pijača vmes A4, pač je mene večkrat pretepel A5, tako da sem v šolo šla plava A6 in ostalo. V šolo sem šla zelo rada, da sem se rešila tega, in zdaj to je nekako moj grob življenjepis.

Pol pa je bilo tok nevzdržno vse skupaj, ker je tudi mama začela piti A7, da je pol socialna najprej vzela in sva šla v rejo A8. Meni je bilo najbolj hudo, ker naju niso skupaj dali, mene pa brata. Brata so na Polico, mene so v Šmarje. Sem ga zelo malo obiskovala, pač do osnovne šole sem bila v reji, ne bom rekla, da je bilo slabo, slabo je bilo to, ker sem mogla veliko delati A9. Sicer so imeli hišo pa vrt, ampak se je sin od rejnice poročil, seveda je dobila sina, oni so hodili vsako soboto na ples, sem jim mogla vse od čevljev počistiti in vedno tega malega čuvati A10. Po tem sem šla v prvi letnik trgovske šole. Jaz sem hotela iti v šolo, so me poklicali na socialno, ko sem naredila osnovno šolo, kaj bi rada. Mene je vedno veselila medicina in jaz sem lepo prosila, če me lahko dajo na medicinsko šolo. Oni so pač rekli, da ne, da ni denarja za take, k sem jaz, za take primere. Trgovska, gostinska ali zavod Višnja Gora, izbiraj. Jaz sem na kolena šla, jokala, prosila, jaz nikoli nisem mislila, da bi bila trgovka, ker sem bila tok mlada še, 14,5 leta stara, ko sem končala osnovno šolo, sem vedela, da do 16 leta ne morem dobiti delavske knjižice, pa sem rekla, da se izognem zavodu Višnja Gora, tam je bilo grozno, sem vedela, si v bistvu zaprt, pa so še slabše šole, šiviljska. Po tem sem pa rekla, da se izognem zavodu, bom šla na trgovsko. Jaz v šoli nisem imela problemov, da bi se slabo učila, bila sem malo trmasta in edino matematika mi ni šla. Drugače pa nisem imela problemov. Jaz sem držala to besedo, ker sem bila jezna tako reči na celi svet. Pa sem rekla nikoli in nikdar ne bom kaj takega počela, kar je moja mama A11. Ker moja mama, ko so mene v rejo dali, so jo vprašali, če bi se očima znebila, bi dobila stanovanje v bloku in službo A12 na socialni – čistilka do penzije, ampak ona se je raje odločila za očima A12. To je mene zadel, kot ne vem kaj, vedno sem si želela čim prej otroke, družino A13, vedno sem imela željo. Pa sem vedno govorila, da bom drugače jaz to delala, da ne bo to tako, kakor je bilo pri mami A15, pač ne vem, obsojali so me vse sorte A16, da bom ista kot mama in to je mene, tisto trmo dajalo vame, ne pa ne bom, boste že videli. Nisem se z drogo ali alkoholom ukvarjala A17, tisto, kar smo se včasih napili, hodila sem v šolo do 16 leta in čim sem jaz šolo pustila v drugem letniku A18, sem se zaposlila na statistiki. Socialna je sicer popenila, po domače povedano, kako pa to, gre ti v šoli. Plus tega pri teh rejnikih so me začeli, nisem smela iti v Dramo, ko sem rabila kaj za šolsko nalogo, boš prišla s trebuhom nazaj in to. Sem se enkrat napila, fajn, ker so policijo poklicali, sem se zaklenila in nisem mogla odkleniti, ker mi je bilo tako slabo. Policaji so me prišli iskati, sem šla na policijo in sem vse povedala, da hodim novembra meseca v letni oblekici pa v žabicah v šolo A19, tukaj na trgovsko, so profesorji rekli, kaj je to, čist zmrznjena sem prišla v šolo A20, so pač rekli, da ni denarja, da niso dobili, ker so takrat mogli kupovati spomladansko, letno garderobo in so dobili od socialne in mojega očeta. Moj oči je tudi to mogel plačevati, v glavnem potem sem pobegnila domov, takrat sem se postavila očimu A21. Pred mano se ni upal več mame niti mene ne A22. Sem ga enkrat, ko je pred mene skočil, sem ga prijela in na kavč zrinila A23. Še enkrat me se boste dotaknili, rešilec vas bo peljal A24. To se več ne bomo šli. V glavnem je brat bil na Polici v reji, on se je

imel kar fajn. V glavnem rejniška družina je bila tako, ne vem, vedno so me dol tlačili A25, da ne bo nič iz mene, ampak nekak je to meni dajal tisto trmo, tisto boste že videli, ne bom vam zdaj nič dokazovala, ker npr. ne boš šla v dramo, ker boš s trebuhom prišla nazaj A26, ampak mi smo imeli to za šolsko nalogo iz slovenščine, ker vem, da sem prinesla iz šole napisano, da je to v bistvu kot obvezno in smo mogli denar prinesiti, ampak ona me ni pustila in samo to sem rekla, saj bom s trebuhom tudi kje šla A27. Veš, hecala sem se. Ona svojemu sinu zavpije v sobo: »S mi odgovarja.« Bila sem stara 16 let, je prišel, me je tok udaril A28, tok udaril brez besed, so imeli tak star šporhet na drva, 3-krat sem se zavrtela, nisem vedela, ne kje sem, ne kaj sem. Ti moji mami ne boš odgovarjala, nisem nič kaj takega rekla, samo resnico sem povedala, še dandanes, če bi meni moj sin odgovoril, ja, saj imaš prav, s trebuhom boš tudi kje tam, normalno. Tako je, stara je bila, verna zelo in se ni smelo nič kaj takega A29. Težko sem se postavljala zase A30, pol sem pa rekla, da najbolje, da grem jaz na svoje, ampak socialna mi še zmeraj ni pustila, da grem delat, me je dala v prehodni dom v Jaršah. Tam je sicer odprti tip in sem imela diagnozo. Po treh mesecih imaš diagnozo. Tri mesece te sprašujejo, psihiatri, psihologi, vse v sklopu tega zavoda. Ob petkih smo imeli skupne in lahko sam greš z vzgojitelji pa se lahko pomeniš z njimi A31. In so ugotovili, da z mano ni nič narobe, ker pride socialna z Grosuplja in povejo, kakšna je moja diagnoza. Jaz sem vse povedala, kako je bilo, jaz sem pač moč beseda, hočem čim prej do denarja priti A32, če je do tega, da ne morem študirati medicine. Bi jim vse povrnila, ko bi se resno zaposlila, niso hoteli, jaz bom tako naredila, da bom čim prej do denarja prišla. Do 18 leta sem noter, po tem lahko najdem službo. Imela sem odprti tip, lahko sem šla v kino, ko sem hotela, ker sploh ni bilo nobene podlage, da so mene kje dali, tako so mi rekli. Tam so bili vse sorte otrok, žile so si rezale punce, jaz sem to gledala, opazovala. Marsikateri sem pomagala, pobegi so bili, so hodili v Bosno, vsepovsod, jaz sem enkrat iz radovednosti to naredila. Do 18 leta sem bila tam, sem se vživela, sem imela vedno denar, pol sem pa pri socialni, ki je imela zraven hišo, poleti delala. Sem zaslužila, da sem imela za cigarete, ker jaz sem imela vedno denar. Na svoj 18. rojstni dan sem šla ven, še zabavo so mi naredili, sem dobila taka darila A33. Plošče iz Anglije, so vedeli, da imam instrumentalno glasbo. Od takrat nisem marala socialno imeti posla z njo. Moram povedati, da sem bila večkrat lačna v mladosti A34. Sem si rekla, če ne drugega, bom za hrano zaslužila A35, lačna več v življenju S. ne bo, pa tudi ne moji otroci. Ne boš verjela, sem gnila jabolka pobirala po tleh A36. Poleti ni bil problem, sem šla v gozd, pa jurčke nabrala. 7 let sem imela, ko sem začela kuhati A37, da sem kaj hotela pojest, pa tudi za brata. Po tem sem se zaposlila najprej na Statistiki, tam sem delala 4 mesece, ker je bilo za določen čas, pol sem ta cajt kle dobila na SPIZ-u, tukaj sem 5 let delala. Jaz, ko sem bila še v Jaršah v domu, sem spoznala svojega prvega moža, če sem se prav zelo otepala, ampak veš, kako je. Človek je mlad, pa tisto željo, ki sem jo imela, da me nekdo ima rad, da bi bila sprejeta A38, ker mama mene ni marala A39. Oči je mene bolj porajtal k brata in je zmeraj govorila, da grem živeti k očiju, živeli smo narazen 300 metrov, niti stara mama me ni sprejemala. Midva sva bila za njo ciganskega rodu. Nisem smela očija obiskat, ko je bila ona doma. Težka mladost je bila, ampak (vzdih) jaz sem se vedno rajši lepih časov spominjala, bili so tudi lepi časi, sami smo se znali igrati, veliko sem brala A40, še dandanes veliko berem. Take težke zgodbe, kmečke, Sivec, ki je pisal, pa naši pisatelji. Kako so se otroci taki znašli in to je mene nekak, glej, ni vse izgubljeno A41. Od nekdaj sem rada brala, in sicer domače romane, zdaj pa tuje, tudi srednji vek me zanima. Velik sem brala o kugi, medicini, to imam zelo rada.

Jezna sem bila prvo na mamo, ker ni znala biti tiho takrat, ko bi mogla A42, ker sem ji dostikrat rekla, da vidi, ko je pač moj očim pijan, naj bo tiho A43, ne mu odgovarjati in sem bila večino časa jezna na mamo, zato ker ga je izzivala. Jaz sem z njim govorila samo tok, kok sem mogla, enostavno bi ga najraje prijela in dol po

stopnicah zaflikala, če bi lahko A44. Ko sem se mu postavila po robu, kako bi ti rekla, ti občutki so ... Velik sem pre jokala, včasih jezna na cel svet A45, nisem pa nikoli pomislila, da bi nekaj naredila sebi, edin takrat v reji sem hotela pozornost, da bi izsilila zadevo, da bi lahko nekom drugemu povedala. Policaji so me odpeljali na policijsko postajo, so me streznili in so vse zapisali. Drugi dan, na ponedeljek, so že šli kupit mi vse, ker so posredovali na socialno. So me tudi domov peljali, pa sem vse povedala, tudi da me je udaru sin od rejnice, za banalne stvari, policaji so se zame potegnili. So rekli, da nič slabega nisem rekla, če sem povedala, tako sem povedala, punca razmišlja s svojo glavo. Večino sem bila jezna na mamu, nekaj nisem mogla z njo tistega pravega odnosa imeti, posebej takrat, ko je rekla, dajte jih v rejo, jaz imam raje očima. Takrat, kot da bi mi nož v srce zabila, takrat eno leto nisem hotela slišati za njo. K sama začneš postajati, pa vidiš okoli sebe še slabše stvari, da zavržejo svoje otroke, kot dojenčke, ja, glej, mama je pač imela tako življenje, da ni imela nobene pomoči, tako kot jaz. Jaz nisem imela nikoli pomoči. Imela sem dve starejši ženski, da sem se jima lahko izpovedala A46, da sem jima pomagala, pa da sem imela družbo. Drugače veliko sestričen in bratrancev v Grosuplju, ampak noben stik z mano, ker to so pač bili z očetove strani in oni niso pustili, da se z nama družijo in mislim, da jih imam 7 ali 8 v Grosuplju. Edino z eno, ki je reva bila večkrat tepena, če je mamica zvedla, da se igra z mano. Mamica, moja teta, jo je pretepla in zaprla, ni smela iti ven.

Počasi sem se zapirala vase A47. V Jaršah so me spet odprli, da je treba dati vse iz sebe, in sem res. Ugotovili so, da sem jaz oseba, ki se rada izpove, ampak nisem imela več zaupanja v ljudi A48. Mama se me je odrekla A49, vsi me imajo za eno pocestnico A50, taka boš ko mama, po grabah te bodo pobirali, to in uno. Joj, in ne znam teh občutkov povedati, takrat že, jezna sem bolj, da mi noben ne omenja. Ko sem iz sebe ven vrgla, lažje mi je bilo A51. Zmeraj sem pomislila na dobro stran človeka, ker moja mama, kar se tiče vzgoje, vsaka ji čast A52, mislim glede kraj, glede zmerjanja ljudi, jezika kazat, to je takoj na začetku, je bila poštena, kar se tega tiče, bila je pridna, dobra kuharica, vse živo, ampak bila je odvisna od očima, ker je pila, je službo izgubila A53. Na koncu sem jo pol vzela sebi iz doma, edina jaz, je še moj brat rekel, kaj jo jemlješ, ni te imela rada. Rekla sem, da jaz sem mati, ona je pa tudi moja mati, še zmeraj sem nekaj čutila do nje, smilila mi se je. Sem oseba, ki zelo rada pomaga ljudem, če je v moji moči.

V mojih zakonih ni bilo nasilja A54, nisem dovolila, da bi do tega prišla A55. Jaz sem vedno gledala, da ne bo pijače A56. Ko je bil užaljen, me je udaril, ko sem ga vrgla iz stanovanja A57, jaz se nisem pustila, sem mu vrnila nazaj A58, nikoli se nisem pustila A59. To je bilo samo enkrat, samo en izbruh.

Odkrit je bil, drugi ni bil odkrit. Jaz sem zahtevala, da so odkriti. V drugem zakonu tudi ni bilo nasilja A60, edino na začetku, ko sva skupaj živela, par mesecev sva bila skupaj. On je ležal, jaz sem ga izzivala A61, nekaj je rekel, da se ne bo o tem pogovarjal in on je skočil. On je prosil, da se umirim, jaz sem ga pa izzivala, ne vem, kaj me je takrat pograbilo. Vedela sem resnico drugo in sem hotela od njega slišati. In me je udaril A62, jaz sem ga sicer takoj nazaj A63, ampak v tistem, kaj sem jaz zdaj delala. Oprosti, je rekel, živec si mi potegnila. Jaz v tem, aaa, poglej, bom ista kot mama A64, ne daj bože. In takrat sem mejo našla in sem točno vedela A65. Ko sem videla njegov izraz, ko je pogledal, takrat sem pa odnehala. Tega pa nisem marala, tak da sem jaz. Jaz sem nekaj gledala, da ne bo pitja, zijanja, da ne bo zaradi tega prišla do pretepov. Mož ni tepel otroka ali kaj, a jaz ne vem, če sem ga 5-krat tako po riti malo ali po rokah, ampak takrat, ko je res zaslužil A66, 10-krat rečeš ne, pa se udari, pa še zmeraj v to gre. Jaz sem bolj tako, okej, v redu, ne boš dobil posladek, ne boš dobil tega, probala sem z besedami vedno A67, ampak otrok se tega navadi. In otroci, ko so v teh obdobjih, iščejo mejo A68 in pač takrat, ko je jezik začel kazati, sem tako naredila, puf A69 (kaže z roko, da ga je po jeziku. Ubila si me, je rekel

A70, 4 leta je bil star. Lej, kaj si naredila, ubila si me. Pa sem mu rekla, kaj sem te ubila, če še vedno govoriš, jaz sem vedno na hec obrnila A71. Jaz se spomnim, enkrat sem ga po nagi riti 2-krat udarila A72, in to po nagi, ko je prišel iz kopalnice. Jaz sem jokala, on se mi je smejal, ker sem jokala A73. Name to ni vplival, jaz sem se nekaj normalno. Oh, ne takole, ne bom jaz tok trpela kot moja mama, to pa ne bom. Včasih te vseeno življenje malo zavede in to in uno, tako da sem svoja dva zakona, raje gremo narazen, kot da bi do kakih takih grozot prihajalo. Imam občutek, da sem se tok utrdila, da me težko kaj prizadene A74. Prizadene me, smrt dojenčka, smrt, ko sta mi dve hčerki umrle, ampak vse sem to nekaj prebrodila. Nikoli se nisem zapirala, šla sem k psihiatru A75, nikoli nisem marala antidepressivov, sama sem vse. Sem gobeline začela delati, zmeraj sem nekaj našla, da sem lahko preusmerila misli, največ pa knjige. Pol pa so računalniki prišli. Če sem nervozna ali kaj, jaz igram to igrico in odmislim. Pred spanjem to rada delam. Prej sem imela težave s spanjem, probala sem brez tabletk.

Nasilje se je začelo pri mojih 5 letih A76. Pred tem je bilo normalno, edino to, da smo živeli v eni sobici 3x4, brez okna, samo vrata A77, kurili smo po zimi drva in premog, do 7 leta moje starosti smo imeli petrolejko, ni bilo elektrike. Se spomnim, da smo imeli eno baterijo in z njo sem brala pod deko, vsi v enem prostoru, se je kuhal. To se dobro spomnim, tudi pri 5 letih se spomnim, ko sem urico dobila, to se tako živo spomnim, sem še slikana z njo, ko sem bila še blond, moj brat je pa blond ostal za vedno.

Nisem nobenemu mogla zaupati svoje težave, jaz sem edino, ko sem sama šla na socialno, povedala naj me rešijo, jaz to ne bom gledala, kako je mama vsa krvava, dajte nekaj narediti A78. Tudi v šoli so me spraševali. Ena ženska je bila, ona je bila že starejša. Ona je to vso situacijo vedela in ona je mene zelo rada imela, ko ni mogla ona, sem ji jaz v trgovino šla. Njej sem vse povedala, ampak ona ni dosti, rekla mi je S., to je treba potrpeti. Iz šole so tudi klicali na socialno A79, ker sem prihajala krvava v šolo, uro mi je vrgel pred odhodom v šolo A80.

Hotela sem se družiti s to sestrično, ampak ni smela. Okrog mene so bili bolj bogataški ljudje, oni se niso brigali preveč zame. Imela sem prijatelje, ampak noben ni bil tak, ni se dosti zanimal za mene in moje probleme. Bila sem bolj osamljena. Samo sem P. imela, edino njej sem prebežala takole, ko je doma bilo hudo A81, včasih sem tudi prespala tam, ni me pustila domov, ker sem se bala A82, to mi je bila ona. Tudi večkrat mi je zvezek kupila, ali če bi kaj rabila, ker mama ni imela denarja. Je vedno rekla, da lahko k njej pridem. V bistvu me je hotela posvojiti, ker ni mogla imeti otrok. Takrat je bila ona stara enih 40 let. Ko sem jaz v prvi razred hodila, nismo bili daleč narazen, nekaj 400 metrov. In jaz sem dostikrat, ko sem prišla pod okno doma, ko smo se preselili, sem slišala, da vpijeta in sem se obrnila in šla A83, sem vedela, da bo tepenje, pa sem se izognila. Včasih je tudi mama prišla za mano z bratom. Brata pa ni tepel. Brat je bolj, kako bi ti rekla, še dandanes je malo hinavski. On mu se je prilizoval in očitno punc ni maral preveč. Brat je za rojstni dan dobil kolo, za mene pa nikoli ni bilo nič. Meni je rekel, da imam jezik A84. Ni mi bilo všeč in sem mu povedala, da je pijanec pijani, da ne bo tepel mene in moje mame, ampak jaz sem mu samo povedala tisto, kar je bil. Zagovarjal se je, da on ima to še iz vojnih časov, ker je bil zaprt nekje na otoku A85. Zaprli so ga po vojni, po glavi je dobil. Ko sem bila starejša, sem dojela, da so to bili samo izgovori.

Mene je mama vedno odrivala, od malega. Zato, ker ni me mogla, ker oče je imel mene raje kot brata. Za brata je sumil, da ni njegov. Moj brat niti dandanes ni očiju podoben, pa tudi ne meni. Ko sem ga videvala vsak dan, čeprav mi je mama branila očeta. Govorila mi je, da je prasec, da ne smem nič imeti z njim. Zraven nas je bila slaščičarna, trgovina, gostilna pa kegljišče. Moj oče je delal v tovarni, kjer so imeli kegljaški klub. Smo otroci takrat še mogli postavljati to. Jaz sem zmeraj ob petkih in sobotah šla dol. Oči me je vprašal, če sem lačna

A86, pa mi je pol šel v gostilno iskat, pa zmeraj mi je dal kakšen denar A87. Za slaščičarno. Moj oči je bil drugače dober. Moj brat, ko je šel, je govoril tisto, kar je mama govorila za očija. Govoril mu je, da to ni lepo, da tako govori o svojem očiju, da on plačuje za njega. Jaz sem v njega rinila, objemala ga A88. Preračunljiva sem bila, ne vem, ampak nikoli ga nisem sovražila. Niti matere nisem sovražila. Oči me je večkrat stisnil, pokazal ljubezen A89. Moja mama pa mojega brata, če je bil kaj bolan, je pri njej spal, pa ga je božala, če sem jaz kaj bila bolna, me je pa terala očiju, naj grem k njemu. Ona je mene skos odrivala, v bistvu na koncu, ko sem jo vzela iz doma, je rekla, kako mora to biti, da tebe, ki sem te odrinila, imaš ljubezen do mene, tvoj brat pa ne. Moja mama je bila duša od človeka A90, ampak ni se znala postaviti A91 v tem času in je mogla enega kriviti. To sem jaz ugotovila in mene je krivila A92. Če tebe ne bi imela, bi jaz, Bog ve, bolje živela. Na koncu sem rekla, glej, to je moja mati. Včasih sva se pregovarjali, nisva se kregali. Ampak je prišlo včasih, da sem rekla, spomni se mama, kako je bilo, pa je rekla, glej, ni bilo tako hudo. Šerhate ji je zabil v glavo A93. Ona je cunje likala, ko sem jaz prišla s tem v glavi. Pa me je vprašala, da ji pomagam, ni hotela, da pokličem rešilce. Ni čudno, da je imela raka na mehurju A94, ene 3-krat jo je brnil, da ji je voda tekla A95. En teden ležala, ni mogla nič A96. V glavnem, težka mladost je bila, ampak jaz pravim, da bolj lušno sem se imela, kot se nekateri imajo danes. Pa sem videla, da so šle punce mojih let v pijačo, drogo ali prostitucijo. Sem rekla, kaj ima od tega, res, da dober avto voziš, ampak pri 30-ih te noben več ne pogleda. Jaz sem si predstavljala, da bom imela hišo in bila mal bolj bogata, ampak sem zadovoljna s tem, kar sem. Nobenemu dolžna, nisem pijanka. Pomagam vsakemu, če lahko. Dobrote je še vedno veliko v meni, v bistvu sem rekla, kako sovražim tega človeka. Ampak ugotavljam, človek ne more sovražiti, to je samo trenutna jeza.

Na to, kar sem danes, je vplivalo to, da sem bila vedno previdna pri izbiri prijateljev in take družbe A97, ki bi mi škodovala. Vedno sem se izogibala takih, ki so z visokega gledali na ljudi. Takšna sem, kakršna sem in nisem se hotela spreminjati. Moja odkritost gre na živce včasih marsikomu. Spreminjala sem samo stvari, ki so mi škodovala. Hitro spoznam človeka, a je dober ali ni. Vedno sem hotela opazovati človeka, tako sem tudi učila svoje otroke. Prave prijatelje lahko imaš enega ali dva, ostali so pa znanci. Jaz menim, da je pijača bila vzrok za nasilje. Moja mama, če ni pila, je bila duša od človeka. Ko se je napila, je bila zmaj A98, ni se znala kontrolirati, zmerjala je, očima izzivala.

Opazovala sem nasilje v svoji družini A99 in sem videla, kako vsí trpimo A100 to trpljenje. In sem si rekla, da si tega ne želim. Vsakemu moškemu sem povedala, zadnja je, da ti tepeš, vedi, da bom nazaj. Branila se bom, ampak tisti trenutek gremo. Tega ne bom prenašala. Samo je treba pogovarjati se. Pri drugemu zakonu midva sva se 20 let pogovarjala in imela zelo lep odnos. Ko je on napredoval v službi, pa hodil po zabavah, delal več, sva pa stik izgubila. On je dopoldan delal, jaz popoldan. Za vikende je satelitske začel napeljevati in ga ni bilo. Tudi z otrokom on ni bil dosti. On me je res zelo dobro poznal.

Naučila sem se ljudi spoznavati iz strahu, da bom imela istega človeka kot moja mami A101. Po govorici obraza tudi prepoznam, kakšen je človek. Pri človeku čutim energijo. Čist me strese, ko čutim slabo energijo. Ko sem bila 15–16 let stara, sem sedela in opazovala človeka, pa sem si na podlagi tega predstavo o tem človeku naredila, nisem se nekaj preveč zmotila. To je način, da sem zavarovala sebe in svoje otroke. Tudi moj sin danes ima veliko zaupanja v moj instinkt. Moj mlajši sin alkohola ne prenaša A102, pa tudi rojstne dneve brez alkohola praznuje. Starejši sin se je enkrat napil, pa je razbil avto in od takrat tudi on ne. Ponosna sem na svojega sina, da je tako lepo vzgojen. Z mlajšim sem vedno imela boljši kontakt in povezanost. Starejšega je vzel oči in ga je na sebe navezal A103 več in proti meni obrnil A104. Jaz sem mu vedno tukaj, pri meni je vedno dobrodošel. Sam

mora priti do zaključka, da jaz nisem slaba mati, kot mu je oči narisal. On je bolj na denar. Z mlajšim sinom sem pa res povezana, vedno se slišimo. Vse si povemo.

Intervju št. 2 – S.

Rojena sem 1975, trenutno živim v Ljubljani, ampak sem se čez svoje življenje že večkrat selila, zdaj sem enih par let v Ljubljani in upam, da bom ostala tukaj. Moja družina, kje naj začnem. V glavnem v družini nas je bilo 5, mami, oči in 3 otroci, jaz pa še 2 brata, jaz sem bila najstarejša. Oči je delal, mami je doma skrbela za nas. Oči je delal v tujini in je prihajal 2-krat na mesec. Tako, imeli smo dovolj za preživetje, ampak nekaj veliko denarja ali hrane pa tudi nismo imeli. Ampak smo bili srečna in vesela družina, dokler mojega očeta ni bilo doma. Moj oči je bil vzrok nesreče v družini. Zdaj lažje govorim o tem. Prej sem pa imela težave o tem govoriti, tako mi je težko padlo. Prvega izbruha nasilja se spomnim, ko sem imela 5 let B1, pred tem se pa nič ne spomnim. Ampak ga je bilo od samega začetka njunega zakona B2. Oči je po navadi bil nasilen samo do mame B3. Do nas otrok pa ni bil, to moram priznati. Ampak se mi zdi, da me je isto bolelo, kot da bi tudi mene tepel B4, ko je mami bila modra pa jokala B5. Moj oče je bil dober človek in vse, ko je bil trezen, ampak preveč je pil, ko se je napil, je bil jezen, nasilen B6. Se spomnim, da nas je mama, ko je slišala, da prihaja, dala v posteljo v drugi sobi B7, dve smo imeli. Meni je rekla, naj pazim na brata, in jaz sem ga res pazila, čuvala sem ga, pokrila po glavi z odejo, da ne sliši, kako se derejo. Moja mama ni bila slaba, pa ni počela nič od tega, za kar jo je oči obtoževal, vem, da ni, ker smo vsi vedno skupaj šli ven in ni mogla imeti nobenega. Lepo je skrbela za nas. Oči je govoril, da ga ona vara B8, da ima drugega, da on to vse ve, da si je zaslužila kazen B9. To sem jaz poslušala od svojega 5 do 14 leta B10. Ko sem bila stara 14, sem jaz šla ven iz sobe v izbruhu nasilja in sem se postavila za mamo B11. Rekla sem, da bomo z mamo šli in da nas ne bo več videl. Po tem je bil razočaran, žalosten, hotel je manipulirati z mano B12. Mami mu je verjela, jaz pa nisem več mogla verjeti v nič, več nisem verjela, da je dober človek, a počne to dober človek? Naslednjič, ko je prišel, je prinesel sladkarije in me je hotel s tem podkupiti, ampak v meni je bila taka jeza B13, da tudi danes ne morem tega razložiti, kako lahko nekaj takega čutiš do svojega očeta. Preveč bolečine, preveč joka je bilo z moje in mamine strani in to ni bilo eno leto, ampak preveč let B14. Ko se je nasilje končalo, je mami prišla k nam v sobo in se ulegla zraven nas, pa nam govorila, da bo vse v redu B15. Ko sem bila malo starejša, sem ji predlagala, da gre, da ne trpi to več, da nas vzame sabo, pa zbeži B16, ampak je rekla, da tega ne more narediti, da nas ona ne more preživljati, da smo odvisni od njegove plače B17, tudi se je bala, da jo bodo ljudje obsojali B18 zaradi tega. Pa sama je bila zelo verna, upala je v Boga, da jo bo on rešil B19. Sama sem vedela, res, brez plače nismo mogli preživeti. Na okolico se jaz nisem ozirala, ker oni niso trpeli tisto, kar smo mi. Za njih je moj oči bil super človek. Za mamo in nas ni bil. Decembra 1990 sva se z mamo odločili, da bomo zbežali. Po tem, ko smo mi otroci bili malo starejši, je mama začela iskati službo B20 in jo je dobila čez par tednov B21. To smo tudi skrivali pred očetom, ker on tega ne bi dovolil B22. Srečo smo imeli, da je prihajal 2-krat na mesec. Ko smo se odločili za pobeg, se je mami obrnila k svojim sorodnikom B23, pa so nam tudi oni pomagali, da najdemo novo stanovanje in zbežimo B24. Mami se je oglasila na CSD B25, pa ji je ena zelo prijazna teta dala napotke za naprej. Dandanes smo ji hvaležni, cela moja družina. Oči je takrat bil jezen, hotel je zvedeti, kje smo. Klical nas je, sorodnike je klical. Mami je imela enega bratranca, ki je bil odvetnik, in on ji je pomagal urediti zadeve glede ločitve. Oči se je kasneje umiril in je hotel vse od začetka, ampak je bilo prepozno. Mi smo tudi začeli vse od začetka, ampak brez njega v glavnih vlogah.

Veš, jaz nisem hotela pobegniti, sem hotela biti pomoč mami B26. Najstarejša sem bila in to je bila moja odgovornost B27, tako sem mislila. Danes, ko sama imam svoje otroke, ne bi rekla nikoli, da bi to bila njihova odgovornost, ampak takrat sem bila potrebna mami B28 in imeli sva ena drugo. Zelo sva bili navezani takrat, pa tudi danes B29. Čeprav je doživela hude poškodbe, je polna ljubezni B30. Seveda, mami je imela prijateljice in se je z njimi pogovarjala o tem B31. One so imele podobne izkušnje na žalost. Tolažile so ena drugo. Jaz pa nisem omenjala svojim prijateljicam B32, sram je bilo B33. Nobeden se mi ne bi smejal zaradi tega, zdaj vem, ampak jaz nisem mogla to podeliti z nekom. Kasneje sem na terapiji podelila vse in čutila olajšanje B34, zato danes lahko govorim o tem. Zase bi zdaj rekla, da sem močna ženska B35, pogumna, da mi nič ne more stati na poti B36. To sem se naučila od mame B37, ker vse njene napake, sem jaz popravila B38. Nikoli nisem bila odvisna od moškega, imela sem svoj denar B39. Postavila sem se zase. Izbrala sem si partnerja, ki ni odvisnik od alkohola B40, niti kaj hujšega. Ker sem vedno za nasilje krivila to, da je bil moj oče alkoholik. Brez alkohola ni bilo nasilja. Danes vem, da je alkohol samo pospeševalec nasilja B41, ne pa tudi vzrok. Izobraževala sem se, to je tudi v veliki meri vplivalo B42 na formiranje mene kot osebe. Določene vzorce sem pa prenesla iz svoje družine, veš, pogosto trpim B43, tako kot je moja mami, ker mislim, da je prav. Ampak seveda, meni ni treba trpeti stvari, ki jih je ona. Zdavnaj sem že zaznala, da nasilje ne prinese nič dobrega in da se tega ni treba naučiti, tako da sem si začrtala v glavi, da ne bom trpela nasilja, kot je moja mama B44, pa tudi ga ne bom sama izvajala na svojih otrocih B45. Nasilja ne dovolim v nobenem odnosu, pa tudi sem zelo občutljiva na nasilje B46. Vedno sem pozorna, če vidim nekoga, da ima kakšno modrico, da je mogoče zaradi nasilja, ali potrebuje pomoč. Nasilje se je končalo, ko sem jaz imela 15 let B47, takrat, ko smo pobegnili. Kasneje je bilo tega verbalnega nasilja, to nas ni bolelo B46. Od takrat moja mama ni imela težav z nasiljem, pa tudi jaz ne. Danes imam »divnega« partnerja, ki je skrben, dober, občutljiv, spoštuje mene kot osebo in moj čas, tako da sem hvaležna Bogu in svoji previdnosti za to. Nasilje nikoli ni prava izbira B48. Če ne gre z besedami, tudi ne bo šlo z udarci B49. Tudi svoje otroke učim, da nasilje ni pravilno B50. Jaz nikoli nisem bila nasilna. Niti do partnerja niti do otrok B51. Velikokrat sem bila zelo zelo jezna na očija, na vse moške B52, ampak to je zaradi bolečine, ki jo je trpela moja mama, pa tudi jaz. Tudi danes sem jezna na očija. Pogovarjam se z njim, ampak za nujne zadeve B53. Nikoli nismo imeli poglobljenega odnosa B54. Vesela sem, da tudi moji bratje niso nasilni B55 do svojih partnerk ali otrok. Očitno nam je oči bil primer, kako ni treba ravnati s svojim partnerjem B56, pa tudi z nobeno drugo osebo. Zakaj mi nismo isti kot on, ker smo to opazovali, ne vem, mogoče zaradi bolečine, ki smo jo doživeli, pa tudi vsi smo bili bolj navezani na mamo B57, ona nam je to nasilje vedno poskušala polepšati, razložiti B58. Čeprav za nasilje ni nobene lepe besede B59.

Intervju št. 3 – Š.

Jaz sem Š., rojena 1959 v Bosni in Hercegovini, trenutno živim v Sloveniji, v Domžalah.

Jaz imam izkušnjo nasilja v svoji primarni družini, pa tudi v svoji družini kasneje, ko sem se poročila. Najprej vam bom povedala nekaj o nasilju v svoji primarni družini. Nasilje sem pogosto opazovala C1. Moj oče ni bil nasilen C2, ampak moja mami je bila nasilna do nas otrok C3, tako da sem jaz opazovala nasilje nad mojimi sestrami C4, pa tudi sem doživljala nasilje nad mano C5. Zdaj govorim o fizičnem nasilju C6. Psihičnega nasilja bolje, da ti ne omenjam, vedno ga je bilo C7.

Moja mami me je tepla takrat, ko sem nekaj slabega naredila, pa sem si zaslužila C8, saj veš, kakšen si kot otrok, radoveden, narediš kakšno napako ali slabo stvar C9, pa te mami tepe zaradi tega. Večkrat sem bila tepena, tudi zaradi svoje sestre C10. Ona je bila res nemiren C11 otrok, večkrat je naredila kakšno bedarijo in je pol pobegnila. Mama je bila zelo jezna in je svojo jezo spravila na najbolj šibkejšega C12, to sem bila jaz. Čeprav nisem bila kriva. V takih trenutkih sem občutila takšno jezo na svoje starše, na svoje sestre, vse C13. Zakaj vedno jaz C14? Zakaj niso pravični? To ni bilo pravično, saj si jaz nisem zaslužila tega. Bila sem pridna, delala sem vse, kar so hoteli C15, pa vseeno ni bilo dovolj. Večkrat sem bila tepena tudi zaradi brata C16, ker je mami hotela, da ga pazim C17, ker je bil mlajši, jaz sem se ukvarjala s svojimi šolskimi obveznostmi, ona me je pa pretepla in vzela moje stvari za šolo ter mi pripeljala brata, da ga čuvam. Ona to ni dovolila, saj mi tudi ni dovolila, da bi hodila v šolo naprej C18. Ona je bila brez šole in njej šola ni nič pomenila C19, zame pa je. Vedno sem uživala, da berem, v matematiki, ampak nič ni bilo. Moja mami mene ne bi tepla, ampak zaradi jeze na druge sem jaz mogla trpeti C20. Fizično nasilje je trajalo vse do 13. leta C21, potem sem šla živeti in delati k svoji sestri, ki je bila poročena. Tam ni bilo fizičnega nasilja, ampak je bilo zmerjanje, jeza, grde besede s strani sestrinega moža C22. V bistvu celo otroštvo sem trpela C23. Sem tudi bila že navajena na to. Danes sama vem, da je to nasilje napačna izbira C24, ampak jaz takrat nisem vedela, jaz sem samo trpela in bila tiho. Sploh nisem imela nobenega, da bi lahko podelila z njim C25 kaj, morala sem biti tiho in trpeti. Veš, v tem trenutku in potem, ko me je mami tepla, sem jaz samo jokala C26 in jokala. Nisem mogla povedati nič nazaj, nisem si upala, pa tudi nisem hotela nič svoji mami odgovarjati, ker ona je moja mami C27. Nisem si upala nobenemu povedati, sem vedela, da bo hujše C28. Ko me je minila bolečina udarcev, sem jaz šla naprej delati. Mami nisem nič mogla povedati, ona me itak ni poslušala, pa za vse je bila jezna. Moja mama ni bila slaba. Mene je mama tepla samo zaradi sestre, ker ona ni bila dobra. Vedno je mami skrbela za nas, bila ljubeča C29, ampak ko je bila moja sestra malo starejša in je začela delati težave, takrat se je tudi mama spremenila. Jaz sem več imela očija rada C30, pa v njem sem našla dobroto in mir C31. Njemu sem lahko zaupala C32 določene stvari, on mi je pomagal, dal nasvet.

V veliki meri je vplivalo to nasilje name. Počutila sem se ponižno C33, mogla sem vedno biti tiho, to se je odražalo v mojem zakonu C34, kjer sem tudi vedno mogla vprašati nekoga za nekaj, pa biti tiho in trpeti psihično in fizično nasilje C35. Jezna sem, ker nisem vedela drugače C36. Ampak jaz sem mislila, da to tako mora biti, da jaz moram trpeti čez celo življenje C37. Sama sem se morala znajti za vse C38, sama sem se naučila kuhati, sama sem se naučila delati. Nobene podpore nisem imela C39, edino en stric, ampak mama ni dovolila kontakta z njim C40.

Kasneje sem tudi jaz bila nasilna C41 do svoje najmlajše hčere, ker se ni hotela učiti C42, 2-krat sem jo udarila, po tem se je takoj šla učiti C43. Kasneje sem jokala in mi je bilo žal, ker sem sama vedela, kakšne so to bolečine C44 in da to nasilje ni dobro C45, ampak na žalost v tem trenutku sem tako odreagirala, ne vem, ali je to zaradi tega, ker sem sama doživljala C46, to pa sem se na jezo odzvala tako C47 ali ne vem.

En čas sem imela en strah v sebi C48, veš, vedno sem pričakovala, kaj se bo zgodilo C49, kdaj bom spet doživela kakšen udarec ali kaj. Napeta sem bila kot v krču C50. Tukaj se veliko čuti tudi vojna. Od vojne še imam ta strah v sebi C51. Zdaj več nimam tega strahu, vem, da me ne bo noben tepel več, da me noben ne bo nadlegoval. Več se ne bojim C52, pa tudi ne pričakujem več novih udarcev. Zelo sem nemočna bila vedno C53, pa tako počutila sem se potlačeno, mislim, da so tudi to posledice nasilja. Vedno sem verjela, da vsi imajo pravico, edino jaz ne.

Jaz danes imam dober odnos s svojimi otroki C54, ne bi hotela, da oni trpijo, kot sem jaz. Vedno se izogibam, da ne pride do kakšnega konflikta C55 ali krega. Njih učim, da nasilje ni pravilno, da obstajajo drugi načini za reševanje jeze C56. Da ne smemo nobenega ogrožati.

Moj zakon je bil grozen. Nasilje sem doživljala zelo dolgo C57 in zelo intenzivno C58. S strani moža, tašče, brata od moža C59. Vedno sem trpela to, ker sem bila navajena tako C60, nisem jaz vedela, kako naj rečem ne, pa tudi si nisem upala C61, bala sem se, kaj bo z mojimi otroci C62. Nisem želela, da bi ostala brez njih. Takrat sem mislila, da je to v redu, da jaz trpim zaradi svojih otrok C63. Vsaka mama bi to naredila za svojega otroka. Pa nisem imela nobene podpore, da bi mi nekdo pomagal pri tem. Jaz sem vse, kar sem doživljala kot otrok tudi doživljala v odrasli dobi C64 kot žena. Na žalost sem iz svoje družine prinesla nesigurnost C65, pomanjkanje samospoštovanja C66 in vzorce, da se nasilje trpi in tudi izvaja nad slabšim C67. Vedno sem trpela, samo da bi mojim otrokom bilo dobro C68, ker sem mislila, da jih bom na ta način zaščitila C69.

Intervju št. 4 – B.

Rojena sem leta 1965. V svojem otroštvu sem bila opazovalec D1 in žrtev nasilja D2. Moj oče je maltretiral mojo mamo, ampak tudi mene zraven D3, ker nas je izgnal ven iz hiše D4, ni bilo pomembno, ali je zima ali poletje. Ah, kaj smo vse pretrpeli. V moji družini se je dogajalo nasilje od takrat, ko vem zase D5. V meni je to nasilje proizvajalo občutke strahu, jeze D6, bolečine.

Mi smo bili zelo revni in nismo imeli dovolj denarja D7. Oči je pil D8, bil je nasilen do nas otrok, mame D9. Jezan je bil, razbijal je D10. Nikoli mi ni bilo jasno, kako je lahko nekdo normalen in miren, ko je trezen, ampak ko se napije, je totalno drug človek. Mi smo se mogle v tem trenutku umakniti, saj nas je tudi on izgnal ven potem, ko smo slišale, da je šel spat, smo se lahko vrnile nazaj D11 v hišo. Mami sem večkrat govorila, da ga pustimo in gremo D12, saj se bomo znašli, ker od njega itak ni bilo nobene koristi. Moja mama je vse delala, ona nas je preživljala D13. V bistvu moja mama je bila tudi oči. Očeta smo imeli samo tako, da ga imamo D14. Vedno mi je bilo žal moje mame, da je mogla vse to prenašati D15, ogroženo sem se vedno počutila, živela sem vedno v strahu D16, kaj se bo naslednje zgodilo. Razmišljala sem tudi o drugih otrocih, ki so imeli dobre pogoje za življenje D17, pa niso trpeli tega, kar sem jaz trpela. V bistvu pride ti na misel, kako življenje ni pravično, glej, kaj jaz vse trpim, pa kaj vsega nimam, nekdo drug ima več. Jokala sem vedno in vedno D18, ampak nič nisem mogla pomagati. Kot otrok si zelo nemočen in pričakuješ, da te bo nekdo drug zaščitil D19.

Samo jokaš in jokaš, bojiš se za mamo D20, ampak nimaš pojma, kaj narediti, da ji pomagaš. Včasih sem tudi sebe krivila za to D21, bila sem jezna nase, ker ne morem nič narediti D22, ji pomagati. Moja mama je bila zelo dobra D23 in kaj vse je ta žena pretrpela, jo občudujem D24. Oči ni delal D25, ona je zaslužila za vse. Šel je, napil se in jo napadel D26, izgnal nas iz hiše, vse, kar smo imeli, razbil. Težko ji je bilo, zelo. Bili sva navezani midve z mamo D27. Veliko sva se pogovarjali D28, se razumeli, nasvete mi je dala, lahko sem ji zaupala. Rada nas je imela in nam je vedno govorila, jaz se trudim, da vam dam vse, kar lahko. Oče ni bil slab, ni nas maltretiral, ko je bil trezen, ampak pod vplivom alkohola je bil vedno nasilen. Pri nas je mama bila glavna D29, ona je vse urejala. On sploh ni skrbel za nas D30, a bomo šolo dokončale, a bomo kaj naredile zase, nikoli. Pogovarjali se tudi nismo nekaj preveč, samo nujne stvari D31. Moja mama je bila moški in ženska v naši hiši. In zame je bila zelo pomembna v mojem odrasčanju D32, kako se je borila, da preživimo, in kaj je vse ona

preživljala od očija. Prej sem bila zelo jezna na očija D33 zaradi vsega, ampak kasneje mi ga je tudi bilo žal, ker tudi on ni imel svojih staršev D34, njega je druga družina vzgojila in očitno narobe, mogoče, če bi imel svoje starše, da bi bilo drugačno. Jaz nisem imela nobene ljubezni, mama se je vedno bala, da bom zanosila D35, kakšen bom problem naredila, ker sem ženska. Vedno je bilo strogo, tako službeno D36. Ni se čutilo ljubezni. Jaz sem dala veliko ljubezni svojim otrokom D37, od svojih staršev pa nisem dobila niti pol. Noben ni delal redno in nismo imeli tega rednega prihodka D38, te varnosti nismo imeli. Jaz sem se želela čim prej redno zaposliti D39, da bi imela en reden dohodek, da bi se vsaj počutila varno D40. Naši sosedi so bili bolj bogati, ker jim je vsaj moški v hiši delal. Žena je bila doma. Pri nas pa je bilo tako, da je mama letela okrog po vasi delati in s tem zaslužila, oči pa ni nič delal. Ko sem bila 10 let stara, sem šla na tuje njive delat D41 za denar, da bi nekaj zaslužila. A si predstavljaš, kako je to, da otrok pri 10 letih gre za denar delat, nekaj malo denarja. Zdaj, ko razmislim, nam je bilo zelo težko, ampak jaz se tega nočem preveč spominjati, ker je boleča izkušnja D42. Mene je to vedno čez življenje spremljalo, glej, do česa sem jaz zdaj prišla, a to so vse posledice iz otroštva.

Kasneje, ko sem jaz začela delati, sem mogla denar pošiljati mami in očiju D43. V bistvu so oni kasneje postali odvisni od mene. V otroštvu ni bilo te varnosti, da bodo oni poskrbeli zate D44, vedno je bila negotovost, pa tudi negotovost je bila v odrasli dobi D45, ko sem jaz skrbela za njih.

Strašno je bilo to, kar smo doživljale, pa tudi nismo imele nobenega, da bi se lahko umaknili D46, pobegnili. Nobenega nismo imeli, da bi nas vzel, zaščitil. Same smo bile. Jaz danes gledam, da sem v oporo svojim otrokom D47, da se lahko obrnejo name v primeru, da rabijo pomoč in priskrbeli sem dovolj, da ne rabim jaz biti odvisna od njih. Delala sem celo življenje, imela bom pokojnino, zame dovolj. Jaz sem imela zelo težko življenje, ampak sem rekla, da moji otroci tega ne bodo doživljali D48. Raje jaz trpim, da bi njima bilo dobro. Tudi danes trpim v zakonu, da bi za njih bilo lažje, pa da bi vsaj stanovanje po nama podedovali. Jaz nisem imela nobene podpore in to hočem spremeniti, nočem, da moji otroci nimajo nobenega, da se vrnejo.

V življenju moraš občutiti spoštovanje. Jaz ga nisem imela od staršev, od moža tudi ne, vsaj ga imam zdaj od otrok in vsa ta žrtev, ki sem jo preživela, ima smisel zaradi njih. Moj mož ni za otroke, nikoli se ne pogovarja z njimi, isto kot moj oči D49. V bistvu sem tudi jaz sama prevzela to vlogo svoje mame D50, ta vzorec sem prenesla in sem našla partnerja, ki mi tudi ne stoji ob strani D51. Otroke sem tudi sama vzgojila, on je bil samo zraven D52 kot oče na papirju. Vse to, kar sem danes, so posledice mojega slabega otroštva D53. Jaz sama danes vidim, kaj sem vse preživljala in delala, samo da bi bila na nek način sigurna D54. Hotela sem čim prej začeti delati, da bi zaslužila denar. Ta revščina me je prisilila, da delam, ni mi bilo pomembno kaj D55, hotela sem samo, da imam sredstva za preživljanje. Pa to vse, kar je moja mama delala, in trpela sem tudi jaz D56. Istega partnerja sem našla, ki ne skrbi za družino D57. Vse sem jaz delala. Tudi moj partner je mene tepel D58, večkrat pa zdaj, ko razmislim, jaz sem ista svoja mama. Vedno sem delala, da bi bila varna, pa ni bila pomembna cena žrtve, ki sem jo za to mogla plačati D59. Žal mi je, ker sem se mogla tako zgodaj poročiti, ker na koncu nič nisem imela od samostalnega življenja. Danes sem zelo občutljiva na vse D60, to je, ker sem vedno bila žrtev od vsega in vedno v strahu. Moji otroci so mi povedali, da so tudi oni pobegnili iz stanovanja zaradi očija D61, ker je bil strog, isto kot jaz.

Včasih se bojim, da ne bodo tudi oni šli po mojih stopinjah, pa veliko trpeli. Vse, kar je meni manjkalo, sem jaz njima poskusila nadomestiti, upam, da mi je ratal, velikokrat sem s hčerko sedela do poznih ur in ji dajala nasvete za življenje, fante ... Včasih sem jih tudi tepla oz. hčerko D62, za sina ni bilo potrebe. Hčerka se je obnašala v mladostnih letih katastrofalno. Hotela je pobegniti, pila je, šla ven do poznih ur D63, pa se ni

oglasila. Seveda, sem se bala, kaj bo z njo. Potem, ko pride domov, od jeze in vsega jo udarim D64. Jaz se zavedam, da nasilje ni v redu D65, in tega sem se začela zavedati že v otroštvu, ampak ta jeza je na žalost spregovorila iz mene. Tudi moji otroci so gledali, kako njihov oči mene tepe, oni so tudi to doživljali D66. Mene je moj mož maltretiral D67, hotel zapreti v hišo D68, zelo je bil ljubosumen D69. Jaz pa nisem vedela, kaj narediti. Prosila sem Boga za pomoč D70. Če bi šla v šolo, se ne bi poročila in tega doživljala. Trpela sem, ker sem se bala, če se ločim, da ne bom mogla z otroki preživeti D71, bala sem se revščine, ki sem jo doživela kot otrok in iz tega sem pa trpela udarce, nasilje, grde besede pa tudi sem bila navajena iz hiše očija, ki je tepel mojo mamo, sem šla v hišo moža, ki tepe mene. Prenesla sem trpljenje iz svoje družine. Od rojstva do danes jaz trpim. Včasih mi tudi pride, da bi se ubila. Jaz sem res ista svoja mama.

Intervju št. 5 – S.

Jaz sem S, rojena sem 1980 v Kamniku. Jaz sem imela to srečo, da od samega otroštva občutim »lepotec« nasilja E1. Bila sem in opazovalka E2 in žrtev E3. Rojena sem v zelo nesrečni družini E4, kjer sta bila žalost in strah vedno v zraku E5. Živel smo v enem majhnem stanovanju, mama, oče, jaz in sestra. Midve s sestro sva si delili sobo. Oče je redno maltretiral in tepel mamo E6. Srečna je bila noč, ko nismo slišali, kako jo udarja, kako pada na tla E7, kako mama joka in jeca E8, pa po tem smo slišale njegove vzdihne zadovoljstva in njen jok, ko sta imela odnos E9. Zjutraj, ko smo se zbudili, se je zdelo vse normalno. Mama je že pripravila zajtrk in vsi smo sedeli in jedli. Okrog vratu je imela ruto ali se je namazala s pudrom E10, da ne bi videli modrice od prejšnje noči E11. Nasilje je trajalo, dokler se nista ločila E12, pa še malo po tem, ker nam je grozil, da nas bo ubil, raznesel v stanovanju itn. E13.

Za mizo smo vedno bile pridne, nismo si upale preveč naglas niti dihati, ker smo se bale, da ga bo to razjezilo E14. Jaz sem vedno bila priden otrok E15, trudila sem se, da bi bila za vse najboljša, da bi me lahko oče pogledal in pohvalil E16, ampak to se ni zgodilo. V bistvu moja mama sploh ni vedela pravih let mojega očeta, ker se ji je veliko stvari zlagal in narobe povedal E17. Ona pa ga je ljubila in je bila zelo zaljubljena vanj na začetku, ampak se mi zdi, da ga je vsako noč manj ljubila E18, čeprav to ni hotela priznati. Mama je mogla dobiti njegovo dovoljenje, da bi lahko delala E19. In ga je dobila, ko sem jaz bila 10 let stara E20. Po tem jo je zasledoval v službo in obtoževal, da ga vara E21. Mene je tudi hotel prepričati v to, ampak jaz sem vedela, da to ni res E22. Začela sem ga se izogibati E23, večkrat sem tudi jaz bila tepena E24, ampak več so me bolele mamine solze E25. Večkrat smo z mamo in sestro bežale po snegu na policijo E26, da bi ga prijave zaradi nasilja. Mi nismo imele nobenega, da bi pobegnile ali se umaknile E27, ko je bil nasilen, edino na policijo smo šle. Policija ga je kaznovala, včasih tudi odpeljala E28, ampak nekega vidnega izboljšanja ni bilo. Vedno smo bile v strahu E29, nikoli nismo vedele, kaj bo za njega narobe. Nismo se smele dotikati TV, nismo smele imeti prijateljic, ker so to vse bile »bodoče prostitutke« E30 in on tega noče za svoje hčerke. Oh, zelo dolgo smo to trpeli. Ko sem jaz imela 14 let, sta se onadva končno ločila E31. On nam je po tem pošiljal sporočila in grozil, enkrat je vse utihnilo, smo slišali, da si je našel novo žrtev. Zelo sem se ga bala E32, ampak sem bila vedno

njegova mila hčerka, dokler se ga nisem začela izogibati, po tem je bil še več in več nasilen E33. V bistvu z njim nisem imela dobrega odnosa E34, vedno je z mano manipuliral proti mami, da je ona najhujša in da je on ta, ki trpi v naši družini, in da nas tepe zaradi našega dobra. Ampak sem ga se zelo bala, on je bil avtoriteta. Z mamo sem bila vedno bolj povezana E35 in sem imela dober odnos. Žalostna sem bila, ker je mogla to vse trpeti,

poskušala sem ji pomagati, ampak nisem vedela kako. Zaradi tega odnosa z mamo sem se jaz identificirala z njo E36 ter sem kasneje v življenju, sama trpela nasilje, še hujše kot ona E37. Vzrokov za nasilje v naši družini niti dandanes ne vem. Oče je bil slab na živcih E38, odraščal je v eni zelo nezdravi družini, tudi kjer je bilo nasilje prisotno E39, očitno ni znal drugače pokazati ljubezni. Ni pil alkohola, včasih, ampak ne vsak dan E40, pa ni se napil. Denarja smo tudi imeli dovolj E41 vedno, ne bi rekla, da je revščina vzrok. Niti dandanes ne vem vzrokov nasilja, ampak vem, da je bil nasilen in da je to vplivalo na celo družino. Ko sem bila otrok, je zelo manipuliral z mano E42 in me je prepričal, da sem si zaslužila to nasilje E43 in jaz sem verjela v to. Jaz sem si zaslužila, da bi me udaril. Danes se s tem ne strinjam. Nisem zaslužila in noben ne zasluži, da trpi udarce. Naša okolica ni reagirala na nasilje E44, sosedi so bili tiho, čeprav so vedeli, kaj se dogaja v naši družini. Jaz sem bila odličnjak, v šoli niso nič opazili E45, bila sem mirna. Nisem hotela izzivati nobenega, ker sem se bala posledic svojih dejanj E46. Ta strah je v veliki meri vplival na mojo samopodobo E47 in na kasnejši izbor partnerja E48. Hotela sem, da me nekdo ima rad, ter sem pristala na vse, samo da bi občutila to ljubezen E49. V svojem zakonu sem mislila, da jaz to zaslužim, da boljše od njega ne morem dobiti E50. Moja samopodoba v tem zakonu ni zrasla, ampak je samo padla še več in več. Moj prvi zakon je bil blago povedano grozen E52. Najprej je bil poročen, ko sva se spoznala, ampak se je hitro ločil. Imel je več zakonov in več otrok iz zakonov. Živelimi smo kot podnajemniki in se večkrat selili. Omejeval me je zelo E53, morala sem biti oblečena po njegovi želji, vsega, kar mi je on kupil, nisem smela brez njega v bližini obleči E54. Tepel me je, na silo sem imela odnose z njim E55.

Otroka je tudi tepel E56. Zasledoval me je, nisem smela delati in sem bila odvisna od njega E57, ker sem bila žena lahkega morala in on mi ni mogel zaupati. Zanosila sem 2-krat in sem mogla splaviti, ker me je on to prisilil v to E58, ni hotel deliti moje ljubezni z nobenim. Jaz sem mislila, da me dejansko ima rad E59 in da je to nekaj, kar jaz tudi moram trpeti, ker tako je bilo tudi v naši družini E60. Ogromne posledice je pustilo nasilje na meni, fizične in psihične. Dandanes imam težave s hrbtenico in rokami, ker sem večkrat padla od njegovih udarcev E61, zelo je bilo težko živeti v takšnem okolju. Po tem sem zanosila še tretjič in sem se odločila roditi otroka E62. Mama me je podpirala v tem E63 in sem se odločila. Bil je moški, bala sem se E64. Nekaj najboljšega, kar sem v življenju dosegla in imela, je moj otrok. Ni bil vesel zaradi tega, ampak sem vseeno rodila. Moj ubogi otrok je tudi gledal nasilje, ki ga je njegov oče izvajal nad mano E65, ampak ne dolgo, ko je otrok bil 5 let star, smo mi pobegnili E66 k moji mami in smo poklicali v varno hišo in so nas tam vzeli E67. Tako sem se rešila nasilneža in svojega sina rešila trpljenja E68. Nasilje ni v redu, sem vedela od samega otroštva E69. Zakaj sem ga jaz trpela še 13 let, ne vem, ampak vem, da sem se odločila prekiniti ta krog, ter nočem dovoliti svojemu otroku, da bi šel čez to vse. Jaz nikoli nisem bila nasilna do njega E70, ampak sem mu hotela dati vso ljubezen, ki je sama nisem imela. Težko je bilo prekiniti nasilje in vzorce, ki sem jih prinesla iz lastne družine, spremeniti, ampak mi je ratalo in verjamem, da lahko vsaka ženska prekine ta krog nasilja in začne pri svoji družini, da bi bila zdrava. Danes imam zelo lep zakon in moža, ki me spodbuja in pomaga.

Končno sem dobila tisto ljubezen, po kateri hrepenim, od svojega moža in sina E71.

Intervju št. 6 – A.

Jaz sem A. rojen 1990 v Sloveniji, tukaj tudi živim. Jaz sem nasilje doživljal v otroštvu F1.

Prvič se spomnim, da me je oči pretepel, ko sem imel 7 let F2, pred tem se ne spomnim, ampak mama pravi, da ga je bilo tudi prej F3. Tudi moja mama je bila večkrat tepena od očija F4. Moj oče je imel problem z

jezo zaradi grozne izgube, ki jo je doživel v otroštvu F5 in potreboval je pomoč F6 zaradi njegovih izbruhov jeze, ampak ni hotel slišati za to. Včasih je vse v redu, se ti zdi, da bo lep večer in on se razjezi in začne razbijati po hiši F7, mamu tepe F8, po tem se opravičuje za to, da ne ve, kaj se je zgodilo F9, mama mu seveda odpusti, pa je en čas mir. Jaz sem večkrat bil tepen, ker sem prinesel cvek iz šole F10 ali če nisem prišel domov takrat, ko je on želel. Včasih, iz čistega miru, me je pretepel F11, tudi s pasom F12. Bolelo me je, zelo F13. V teh trenutkih sem se počutil zelo nemočno, ježno, ustraховano F14, ampak nič si nisem upal povedati. Mama me ni mogla rešiti, ker je tudi njo tepel F15. Zelo smo bili previdni, pa tudi dandanes sem vedno previden F16, da ne povzročim kakšne bedarije. Ne vem, koga se danes bojim, da bi razjezil, samega sebe ali kaj. Takrat sem se bal, da bom razjezil očeta. Vsi okrog nas so govorili, da poiščemo pomoč F17, ker so vsi opazili njegovo obnašanje. Ko je bil v dobrem času, je bil super, dober do vseh, je pomagal. Ko je prišlo to njegovo obdobje, je bil jezen, vse je razbil F18. Zelo težko je bilo tako živeti v pričakovanju, kaj se bo zgodilo. Nasilje je trajalo, dokler jaz nisem zrastel, pa mu vrnil nazaj F19 in mamu zaščitil. Od takrat ni bil fizično nasilen F20. Bil je jezen in počel je grozne stvari po hiši F21, grozil je, ampak nas ni fizično napadel. Ker smo v bližini imeli sorodnike, smo z mamu v izbruhu nasilja šli do sorodnikov F22 in počakali, da se umiri. Vsi so nam bili v podporo F23, res, lažje je bilo preživeti, če veš, da je nekdo v pomoč. Z mamu sva zelo navezana F24, vedno sva se lahko pogovorila, bila je polna ljubezni do mene F25. Oče je bil vedno rezerviran F26, nisva imela veliko pogovorov, nisva bila dosti povezana F27. Delal je tudi veliko, ker nam je hotel življenje čim boljše narediti. Vedno smo imeli dovolj, nič nam ni manjkalo F28, oče je za to skrbel. Večkrat sem poskušal razumeti vzroke in razloge nasilja, ampak nisem prišel do njih. Čeprav je imel zelo težko življenje, ni bilo potrebno nasilje F29, ampak drugače ni vedel, danes vem, ko sem sam oči. Jaz sem se odselil od hiše, ko sem bil star 19 let F30. Sem šel študirat F31. Hotel sem čim prej imeti svojo družino in sem vedno govoril, da nikoli ne bom kot moj oče F32. Svojega otroka ali žene ne bom tepel F33. Ampak se včasih ne zgodi tako, kot mislimo. Jaz sem po vzoru svojega očeta tudi začel izvajati nasilje v svoji družini F35, zelo kratko, ampak sem. V enem trenutku sem se samo začel zavedati, da delam isto, to, kar je moj oče. Razjezil sem se zaradi določenih stvari F36 in sem udaril ženo F37. 100-krat sem povedal »a ne boš kot tvoj oče« F38, ampak na koncu sem bil F39 in grozno je bilo to spoznanje F40. Odločil sem se, da bom šel na psihoterapijo F41, da hočem preteklost razčistiti in probati nadaljevati življenje brez nasilja.

Žal mi je zaradi tega in sem hvaležen, da nisem izgubil svoje žene zaradi tega. Nadaljevala je z mano in mi hotela pomagati. Ona je imela zelo lepo otroštvo in ve, da nasilje ni pravilno. Danes imava 2 otroka in sem zelo srečen v svoji družini. Posledic nasilja nimam, razen te, da sem nasilje prenesel v svojo družino F42. Psihoterapija mi je zelo pomagala, da razčistim določene stvari. Priporočam ljudem, da poiščejo pomoč, če ne morejo sami. Če bi jo moj oče takrat poiskal, je jaz danes ne bi potreboval F43, ampak kdo ve.